

Foreldrefiendtlighetssyndromet -
beskrivelse og sentrale problemstillinger

Parental Alienation Syndrome-
Description and core issues

Hovedoppgave i profesjonsstudiet i psykologi

Marianne Sellevold Kjellnø
Studentnummer 651816

Trondheim Vår 2009

Veiledere: Kjell Røsdal og Kirsten Rasmussen

Sammendrag

Oppgaven tar sikte på å beskrive den nye foreslåtte og omdiskuterte diagnosen foreldrefiendtlighetssyndrom (forkortet PAS). Syndromet beskriver hovedsakelig barn som utviser et mønster med nedrakking mot en forelder, en kampanje som savner faktisk grunnlag. Opphavsmannen til begrepet PAS, Richard A. Gardner, mener dette hovedsakelig forekommer i sammenheng med barnefordelingssaker.

I oppgaven vil det bli gått nærmere inn på hva som menes med PAS og på hvilken måte syndromet eventuelt manifesterer seg hos både foreldre og barn. Sentrale aspekter og problemstillinger rundt det eventuelle syndromet vil bli gjort rede for. PAS er en omstridt diagnose, og diskusjon rundt validitet og reliabilitet sammen med kritikk vil bli omtalt til slutt.

PAS kan ennå ikke sies å være anerkjent i vitenskapelig sammenheng, noe som også er oppgavens konklusjon. Det er imidlertid enighet om at fiendtliggjøring forekommer. Dette gjør at det er et godt grunnlag for å basere fremtidig forskning på fenomenet som beskrives av Gardner.

Innholdsliste

Sammendrag	2
Innholdsliste	3
1. Introduksjon	4
2. Om PAS – En innledning.....	7
3. Begrepsavklaringer.....	10
4. Økning i prevalens.....	12
5. PAS - milde, moderate og alvorlige tilfeller	13
6. Hvordan manifesterer PAS seg hos barn	15
6.1. Hovedsymptomene	16
6.2. Underliggende psykodynamikk hos barnet.....	25
6.3. Hvordan skiller barn med PAS seg fra andre skilsmissebarn	28
7. Hvordan manifesterer PAS seg hos programmerende forelder	30
7.1. Kjennetegn	30
7.2. Falske beskyldninger	34
7.3. Underliggende psykodynamikk.....	35
7.4. Underliggende forsvar	37
7.5. Gode omsorgsgivere er ingen garanti mot PAS	39
7.6. Feiltolkning av barnet som årsak til PAS	39
8. Hvordan manifesterer PAS seg hos fiendtliggjort forelder	41
8.1. Kjennetegn	41
8.2. Fellestrekk i fiendtliggjøringsprosessen	43
9. Effekten av PAS på barn og foreldre.....	46
9.1. Behandlerapparatets og rettssystemets oppgave	50
10. Mødre i overfall?	55
11. PAS i andre situasjoner enn barnefordeling.....	59
12. Den nye partnerens rolle	61
13. Skillet mellom PAS og faktisk grunnlag for avvisning/negativ atferd.....	63
13.1. Måter å skille på	64
14. Diagnoser som erstatning for PAS	67
15. PAS - en diagnose?.....	68
15.1.En omstridt diagnose	68
15.2. Validitet og reliabilitet	69
15.3.En alvorlig form av barns normale respons	71
15.4. En reformulering.....	72
15.5. Kritikk av Gardner og PAS	73
15.6. Bruken av ordet syndrom	80
16. Konklusjon.....	83
17. Referanser	84
18. Appendix.....	94

1. Introduksjon

I 2008 endte 10 200 ekteskap i skilsmisse (SSB, 2009a). Antallet skilsmisser har gått noe ned de siste 4 årene, men tallet har ligget i overkant av 10 000 siden år 2000 (SSB, 2009b). I mange av skilsmisene var de involverte foreldre, og derfor er det også mange barn som har opplevd skilsmisser. Fra 2000 til 2007 var det hvert år mellom 10 249 (laveste antall i 2007) til 11 949 (høyeste antall i 2005) barn som opplevde at foreldre skilte seg (SSB, 2009c).

Statistisk Sentralbyrå har ingen informasjon om hvor mange ugifte samliv som oppløses, noe som tilsier at enda flere barn opplever brudd mellom foreldrene enn tallene ovenfor gir uttrykk for. Likevel kan man ekstrapolere antagelser ut fra statistikk om meklinger i Norge. I 2007 ble det gjennomført i overkant av 17000 meklinger på landsbasis i Norge. 42% av meklingene ble gjennomført i forbindelse med separasjon og skilsmisse, 26% i sammenheng med brudd mellom ugifte samboere og 32% som meklinger før barnefordelingssak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009, Se Appendix).

Det er ganske åpenbart at skilsmisse er en slitsom prosess for alle som er involvert (Campbell, 2005). Skilsmisser påvirker barn ulikt, men man vet at mange barn får negative kortvarige eller langvarige følger. Dette kan blant annet avhenge av hvordan foreldre takler og gjennomfører endringene som følger på grunn av skilsmissen (Amato & Keith 1991; Cherlin, Chase-lansdale & McRae 1998; Kelly, 1988; Rød, Ekeland & Thuen, 2008). En av disse endringene er at foreldre nå ikke bor sammen lenger, og at barna må fordele tiden sin mellom foreldrene.

De fleste barnefordelinger avklares under mekling (som er obligatorisk for gifte foreldre med barn) og flertallet av sakene får en løsning i denne instansen (NOU, 1998). Det er påbudt å ha

gjennomført mekling før man kan reise sak (Domstol.no, 2006). Samboere kan velge om de vil benytte seg av mekling, men også de må gjøre det før de kan reise sak (NOU, 1998). Hvis man ikke kommer overens om en ordning kan det reises søksmål for retten (§56 i barneloven). I 2007 kom det inn 2200 barnefordelingssaker til landets tingretter (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009, Se Appendix).

I noen tilfeller hvor foreldrene ikke klarer å komme overens om en ordning og hvor retten må avsi dom, er det mange konflikter involvert. Det er usikkert hvor mange av sakene som har et høyt konfliktnivå, men man kan anta at en viss andel av saker som ikke klarer å finne en løsning ved mekling inneholder dette aspektet. Noen foreldre klarer ikke å holde barna utenfor sine egne konflikter. Barna kan da tvinges til å velge side. Dette kan utvikle seg videre, og det er få som argumenterer mot at en forelder kan gjøre et barn fiendtlig mot den andre forelder i en bitter skilsmisse (Gordon, Stoffey & Bottinelli, 2008). Dette skjer hvis en eller begge foreldrene ikke klarer å skille mellom den andres rolle som partner og som forelder (Campbell, 2005).

I sammenheng med skilsmisser med høyt konfliktnivå og barnefordeling har Richard A. Gardner introdusert et fenomen han kaller Parental Alienation Syndrome (PAS) (Gardner, 1998). Til norsk kan dette oversettes med foreldrefiendtlighetssyndrom. Videre i oppgaven vil PAS benyttes. Ifølge Gardner er PAS tilstede når et barn fører en bevisst eller ubevisst kampanje med nedrakking mot en av sine foreldre. Det kommer av en kombinasjon av den ene forelderens suksessfulle forsøk på å svartmale den andre forelder overfor barnet (en slags hjernevasking) og barnets egne bidrag til denne svartmalingen. Det er kun PAS hvis denne svartmalingen er grunnløs, eller basert på svake momenter (Gardner, 1998).

Det som gjør det spesielt er nettopp tillegget med barnets egne bidrag i prosessen, enten barnet finner opp negative trekk, nekting av samvær eller aktiv negativ atferd mot den ene forelderen.

PAS er et omstridt syndrom. Ulike syn spenner fra at det ikke finnes til at det er etablert fakta. Samtidig er det flere uavklarte problemstillinger rundt dette og hvordan de som kommer i kontakt med PAS skal håndtere det.

En innføring i og beskrivelse av dette syndromet og dets problemstillinger på norsk er viktig. Hvis PAS er et syndrom kan det finnes hos mange familier i Norge, og forebygging, avdekking, tiltak og behandling er nødvendig. Hvis det ikke er empirisk grunnlag for dette syndromet er det viktig å være klar over dette, da det kan bli brukt som argumentasjon i barnefordelingssaker eller andre konflikter rundt barn.

Om temaet er det lite tilgang til informasjon på norsk. Litteratursøk i norske aviser og norske psykologiske databaser (Norart og Frida) viser at det kun foreligger få avisartikler eller nettsider som behandler temaet overfladisk. I tillegg ser man at PAS ikke nevnes som en faktor som kan komme inn i bildet i barnefordelingssaker. Som eksempel vises det til Norsk Lovkommentar kapittel 7 (2008), som omtaler viktige momenter i saker om foreldreansvar, om hvor barnet skal bo og samvær. Man kan også stille seg spørsmål om det er nok kunnskap om PAS blant andre involverte i barnefordelingssaker eller annet fagpersonell, som for eksempel meglere og psykologer.

Dette er grunnlaget for at det nå gjøres en teoretisk gjennomgang av Parental Alienation Syndrome (PAS), og viktige problemstillinger som hører til.

2. Om PAS – En innledning

Gardner definerer PAS slik (fritt oversatt fra engelsk); ”PAS er en lidelse som forekommer først og fremst i sammenheng med tvister om barnefordeling. Den primære manifestasjonen er barnets kampanje med nedrakking mot en forelder, en kampanje som ikke har noen berettigelse. Den kommer som et resultat av en kombinasjon mellom en programmerende (hjernevaskende) forelders indoktrinering og barnets egne bidrag til sverting av den utpekte forelderen. Når faktisk misbruk/mishandling og/eller forsømmelse fra en forelder er tilstede kan barnets sterke uvilje være berettiget, og dermed vil foreldrefiendtlighetssyndromet som forklaring ikke være egnet” (Gardner 1998).

Gardner (1998) har beskrevet åtte primære manifestasjoner av PAS hos barn. Disse er basert på observasjoner han og andre har gjort. Symptomene opptrer i klynger, og barn som lider av PAS vil typisk vise de fleste (alle er sjelden tilstede) av symptomene (Gardner, 2004a).

Antall symptomer og i hvilken grad barn viser symptomene avhenger av alvorlighetsgrad (Gardner, 2004a). PAS er delt inn i tre undergrupper etter alvorlighetsgrad. Disse blir kalt milde, moderate og alvorlige tilfeller av PAS (Gardner, 1998). Gardner (1998) mener at alvorlighetsgrad av PAS i virkeligheten ligger på et kontinuum, men at inndelingen i tre deler allikevel er nyttig. I tillegg til at barnet er forskjellig i de tre kategoriene, er også den programmerende forelderen det. Dette gir viktige implikasjoner for de juridiske og terapeutiske tilnærmingene, fordi de tre undergruppene krever ulik behandling (Gardner, 1998).

Gardner mener at å anslå prevalens av PAS er vanskelig (Gardner, 1998). Dette fordi det er vanskelig å finne det nøyaktige skillet mellom PAS og den vanlige graden av valg av side,

kombinert med kritikk av foreldrene, som man tradisjonelt ser hos barn ved skilsmisser. Ifølge Gardner kan man si at der det er strid om barnefordeling er det mer sannsynlig at PAS oppstår (Gardner, 1998). Dette støttes av blant andre Johnston (2003). Videre mener Gardner (1998) at man kan si at når en forelder aktivt programmerer et barn for å styrke sin side i barnefordelingssaker er utviklingen av PAS omtrent uunngåelig.

Sabotasje av besøksretten til den personen som ikke har hovedomsorg er bare et av symptomene på PAS, men det er det viktigste. Målet til den programmerende forelder er å fjerne den andre forelder fra barnets liv (Vassiliou & Cartwright, 2001). Et viktig punkt å tenke på er at ved å se den fiendtliggjorte forelder mindre, får barnet mindre anledning til å få motbevist de negative forestillingene om den aktuelle forelder. Tid er den programmerende forelderens beste våpen (Gardner, 1998).

Gordon, Stoffey & Bottinelli (2008) ser på PAS som en barndomslidelse hvor en programmerende forelder deler primitivt forsvar med et sårbart barn mot en fiendtliggjort forelder. Dette primitive forsvaret gjør at barnet kan opprettholde en patologisk symbiose med den programmerende forelder, som blir sett på som kun god. Den fiendtliggjorte forelder blir sett på som kun ond. Projektiv identifisering (en type forsvar) brukes for å provosere og skylde på den fiendtliggjorte forelder.

Oppgaven vil beskrive hva PAS-hypotesen går ut på og hvordan den manifesterer seg hos voksne og barn. Effekten av syndromet på voksne og barn vil bli gjennomgått. Denne delen inkluderer en kort gjennomgang av hva helse- og rettsystem kan gjøre. I tillegg ser man på sentrale problemstillinger som omhandler kjønn, alternative situasjoner hvor PAS kan oppstå, foreldres nye partners rolle i PAS, kjønnsfordeling hos programmerere og diagnoser man kan

bruke istedenfor PAS. En gjennomgang av hvordan man kan skille mellom PAS og faktisk mishandling av barn vil også bli behandlet. Videre følger en drøftelse angående validitet og reliabilitet, sammen med kritikk. Dette vil gi leseren et innblikk i de viktigste kontroversene angående PAS. Til slutt trekkes det noen konklusjoner om PAS.

3. Begrepsavklaringer

PAS-definisjonen viser at den ikke er ensbetydende med programmering (hjernevasking).

Gardner (1998) mener dette ofte misforstås. Hvis det kun dreide seg om den ene forelderens indoktrinering ville betegnelsen programmering være passende (Gardner, 1998). Siden denne svertekampanjen involverer en kombinasjon mellom dette og barnets egne bidrag til svertingen av den utpekte forelder, mente Gardner (1998) at det var nødvendig med en ny betegnelse som ville omfatte begge de medvirkende faktorene.

En annen misforståelse i bruken av betegnelsen PAS gjelder tilfeller hvor barnets fiendtlighet stammer fra faktisk mishandling (inkludert her er misbruk og forsømmelse) (Gardner, 1998).

Dette er noe annet en PAS. Ved PAS har den frastøtte forelder som regel har utvist normale foreldreferdigheter, eller har minimale svekkelser på omsorgsevnen (Gardner, 1998).

Hjernevasking er et mer folkelig uttrykk for programmering som brukes for å uttrykke prosessen hvor en person prøver å forandre tankemønstrene til en annen. Repetisjon av beskjeder over tid for å oppnå dette målet er implisert (Gardner, 1998). I oppgaven vil denne prosessen omtales som programmering.

Man skiller mellom de ulike aktørene som er barnet, den programmerende forelder, og den fiendtliggjorte forelder (Gardner, 1998). Den programmerende forelder er den som bevisst

eller ubevisst indoktrinerer barnet med negative følelser for den andre forelder. Den fiendtliggjorte forelder er den som er objektet for disse negative følelsene og handlingene.

Disse betegnelse vil bli brukt videre i oppgaven.

En annen viktig avgrensning er mellom Parental Alienation og Parental Alienation Syndrome (PAS) (Gardner, 1998). Parental Alienation er en mer generell betegnelse som innebefatter mange ulike typer atferd foreldre har som kan føre til fiendtlighet hos barnet. Dette kan for eksempel være forsømmelse, mishandling (fysisk, psykisk eller seksuell), å forlate barnet, eller andre typer atferd som skaper fiendtlighet. Parental Alienation Syndrome er en subkategori av Parental Alienation, som spesifikt inneholder forelderprogrammering og barnets egne bidrag, og blir nesten utelukkende sett i sammenheng med barnefordelingsaker (Gardner, 1998). Mange foretrekker å bruke begrepet Parental Alienation om tilfeller av Parental Alienation Syndrome, men Gardner (2002b) mener dette ikke er til fordel for verken feltet eller familier det involverer.

Oppgaven bygges i vesentlig grad på amerikansk kildemateriale. Der refereres det hovedsakelig til ekteskap og skilsmisse. Norske forhold omhandler i stor grad også samboerskap og oppløsning av disse, som nevnt i introduksjonen. Selv om oppgaven vil bruke betegnelse ekteskap og skilsmisse vil det som utredes sannsynligvis kunne generaliseres til oppløsning av ugifte samliv.

Bruken av ordet syndrom i psykologien refererer til en samling av flere gjenkjennelige kliniske trekk, tegn, symptomer, fenomener eller karakteristikker som ofte opptrer sammen.

4. Økning i prevalens

PAS ble introdusert som en ny betegnelse i 1985 av Richard A. Gardner (1998). Han mente at man i sammenheng med det økende antallet barnefordelingssaker i senere år kunne se en oppblomstring av en lidelse man sjelden hadde sett før (Gardner, 1998). Forklaringen bak økningen er ifølge Garner (1998) at man fra å anta at mor er overlegen faren som forelder, nå tar utgangspunkt i hva som er det beste for barnet. I tillegg ble også delt foreldreansvar mer og mer brukt i slutten av 70-årene og i begynnelsen av 80-årene (Gardner, 1998). Kelly (2007) beskriver også en utvikling hvor man i større grad praktiserer delt foreldreansvar, hvor man tar hensyn til familien som helhet. Utgangspunktet er hva som er best for barnet. Dette er istedenfor det tradisjonelle opplegg med besøk annenhver helg, en dag i uken og ferier hos forelder uten daglig omsorg. Kelly (2007) etterlyser større anvendelse av en tilnærming som tar utgangspunkt i barnets beste. Man antar at det som beskrives er amerikanske forhold, men også i norsk barnerett har det foregått en slik utvikling. Denne er fra morens fortrinnsrett til hensynet til barnets beste, se lov om barn og foreldre §48 (1981).

Denne utviklingen har ført til at barns samvær med en forelder har blitt mye mer uforutsigbar og usikker (Gardner, 1998). Med dette mener Gardner (1998) at foreldre ikke kan være sikre på hvor mye kontakt de får med barnet sitt ved en skilsmisse, da tid med barnet avhenger av omstendigheter og omsorgsevne, og ikke bare følger en standard.

Som et resultat begynner foreldre oftere å programmere sine barn for å sørge for "seier" i barnefordelingssaker. Barna selv bidrar for å sørge for det de mener er den beste ordningen, men de er ikke alltid realistiske i forhold til hva som er deres eget beste (Gardner, 1998).

5. PAS - milde, moderate og alvorlige tilfeller

Både barn og den programmerende forelderen viser ulik grad av symptomer etter hvilken grad av PAS som er tilstede. Det er derfor av betydning å dele disse barna inn i milde, moderate og alvorlige tilfeller. Selv om det egentlig er et kontinuum barna befinner seg på, vil en slik inndeling være nyttig. Dette er fordi de tre typene krever ulik tilnærming i terapi og innenfor rettssystemet (Gardner, 1998). Gardners inndeling for differensialdiagnostikk er basert på i hvilken grad de 8 hovedsymptomene i syndromet er tilstede, vansker og atferd under besøk, og hvordan barnet er tilknyttet foreldrene.

I milde tilfeller er det minimal tilstedeværelse av noen av de 8 hovedsymptomene, mens resten er normalt. I moderate tilfeller er det tilstedeværelse av moderat grad av alle de 8 hovedsymptomene, besøk har en del problemer knyttet til seg og tilknytning til programmerende forelder er patologisk. Ved alvorlig grad er alle de 8 hovedsymptomene sterkt tilstede og besøk er omtrent umulig å gjennomføre eller de er destruktive. Tilknytning til programmerende forelder er patologisk. Tabell av inndelingen Gardner (2004a) har gjort av barn i milde, moderate og alvorlige tilfeller ser man i Appendiks.

Et studie av Burrill (2006) fant at det var en positiv korrelasjon mellom graden av sinne hos den programmerende forelderen, og effekten det hadde på barnet. Resultatet var at når den programmerende forelderen blir mer fiendtlig, så blir også barnet det. Burrill's (2006) studie fant også statistiske forskjeller mellom de tre gradene av PAS Gardner (1998) beskriver, og hennes studie støtter dermed Gardner's oppdeling. Et interessant funn var at det var en aldersgrense for barn når det gjaldt å tilhøre den alvorlig rammede gruppen. Ingen barn under

fem år befant seg i denne gruppen. Forklaringen kan være at disse barna ikke er psykologisk og emosjonelt modne nok til å bli programmert (Burrill, 2006). Andre har funnet at jenter og eldre barn har høyere sannsynlighet for å være alvorlig fiendtliggjort enn gutter og yngre barn (Baker & Darnall, 2006).

6. Hvordan manifesterer PAS seg hos barn

Barn med PAS setter foreldrene inn i hver sin rolle, den ene er elsket og den andre er hatet. Det er fremdeles mye kjærighet for den hatede forelderen og fiendtlighet mot den elskede forelderen hos barnet, selv om dette ikke uttrykkes (Gardner, 1998). Et studie av Baker (2006) undersøkte hva barn med PAS som nå var blitt voksne sa om dette. Hun fant en variasjon i hvor internalisert barnas fiendtlighet var. Selv om barnet utvendig viste et utvetydig hat mot den fiendtliggjorte forelderen, rapporterte mange deltakere i studien at de hadde hatt gode følelser for forelderen. Dette støtter Gardner (1998) i at det er noen gode følelser igjen for de fiendtliggjorte foreldrene.

De 8 hovedsymptomene Gardner (1998) beskriver som man ser hos barn er en sammensetning av noen av fullt utviklede tilfeller av PAS som er observert. Dette gjelder spesielt moderate og alvorlige tilfeller. Disse åtte hovedsymptomene er (Gardner, 1998):

1. En kampanje med sverting (nedrakking, baktaling, ærekrenkning).
2. Svake, overfladiske og absurde rasjonaliseringer for svertingen.
3. Mangel på ambivalens
4. "Den uavhengige tenker" - fenomenet
5. Refleksiv støtte til den programmerende forelder i konflikten mellom foreldrene
6. Fravær av skyld over grusomhet og/eller utnytting av den fiendtliggjorte forelderen.
7. Tilstedeværelse av lånte scenarioer.
8. Spredning av fiendtligheten til den fiendtliggjorte forelderens utvidede familie.

Nedenfor følger en nærmere gjennomgang av symptomene, med eksempler fra saker Gardner (1998) har hatt i sin praksis. Han forklarer også noen av de underliggende prosessene han mener er tilstede.

6.1. Hovedsymptomene

6.1.1. Kampanje med sverting

Barna omtaler den fiendtliggjorte forelderens med alle stygge ord og/eller banneord de kan. De kommer med krenkelser, uten flauhet eller skyldfølelse. Det kan nesten virke som det er innøvd, hvor en liten påminnelse fra utenforstående (for eksempel advokat, helsepersonell etc.) utløser en liste over alle feilene til den fiendtliggjorte forelderens (Gardner, 1998).

Barnets bidrag til sverting av forelderens vil bestå av innholdet som er programmert av den programmerende forelderens, samt utbroderinger av dette som ikke er blitt nevnt av den programmerende forelderens. I mange tilfeller er barnets utbroderinger latterlige eller absurde. Dette kan bidra med en pekepinn på plausibiliteten til påstandene (Gardner, 1998).

En vanlig forelder transformeres av barnet til en avskydd person, eller barnet kan late som forelderens er usynlig. Selv om barnet har hatt fine og morsomme opplevelser med forelderens, blir denne nå referert til som kjedelig. Hvis man spør barnet om fine opplevelser man vet det har hatt med den fiendtliggjorte forelderens sier barnet at det husker de ikke. Barnet sier ofte at det faktisk ikke husker noen gode minner (Gardner, 1998). Gardner (1998) beskriver det som om den delen av barnets hjerne som har minner fra livet med den fiendtliggjorte forelderens er tilintetgjort.

Typiske kommentarer barn med PAS ofte kommer med inkluderer "Jeg hater han/henne, og jeg vil ikke se han/henne igjen så lenge jeg lever", "Han/hun er slem og dum, og jeg bryr meg ikke om jeg aldri ser han/henne igjen" og "Hvis jeg må se han/henne, vil jeg kun se han/henne en gang i måneden i en time. Det er alt jeg orker". Uttrykk for hat er mest intenst når barna er sammen med begge foreldrene samtidig (Gardner, 1998).

Baker & Darnall (2007) fant at det ikke alltid er svertekampanje tilstede, men at barnet simpelthen nekter å ha kontakt med den fiendtliggjorte forelderen. Barnet skylder på at det ikke er komfortabelt eller har andre ting å gjøre. Barn kan også bruke hodetelefoner for å stenge forelderen ute, eller nekte å snakke (Gardner, 1998).

Det er svært vanlig at eldre søsken "hjelper" den programmerende forelderen til å programmere yngre søsken. Dette ser man for eksempel under besøk hos den fiendtliggjorte forelderen, da barn ofte slapper av og glemmer å oppføre seg fiendtlig. Et eldre, godt programmert barn kan overvåke de yngre og dermed forhindre slike "tilbakefall" (Gardner, 1998). Et kasus (Gardner, 1998) illustrerer dette godt. To søstre var på besøk hos faren. Den yngre jenta glemte seg og lekte fint sammen med faren. Den eldre jenta kjefte på den yngre, og sa hun skulle sladre om at søsteren var snill med faren. Hvorpå den yngre ble lang i masken, ser på faren og roper gjentatte ganger at hun hater han. Etterpå ser hun på sin eldre søster igjen, og får bekreftelse på at hun har vært "flink". Det tar ikke lang tid for faren å igjen engasjere den yngste i den koselige leken. Når jentene drar hjem til moren forteller de om hvor fælt de har hatt det hos faren, faktisk så ille at den yngste sa til faren at hun hatet han.

Barn med PAS vil ofte ha et skarpt skille mellom hvilke leker, klær etc. som hører til de to hjemmene. De er bekymret for overføring av slike ting fra det ene stedet til det andre. Dette

gjelder spesielt fra den fiendtliggjorte forelderens hjem til den programmerende forelderens. Barna er som regel ikke klare over hvorfor de er opptatt av dette. De kan rasjonalisere det med merkelige grunner, som at foreldrene tvinger dem til det, selv om det ikke er tilfelle. Noen barn forstår at tingene deres kan virke som en påminnelse om den andre forelderens for den programmerende forelderens, og dermed utløse en fiendtlig reaksjon som kan gå ut over dem selv (Gardner, 1998). Et relatert fenomen er å skifte klær når de kommer til den fiendtliggjorte forelderens hjem, for så å skifte tilbake til de opprinnelige klærne før de drar hjem til den programmerende forelderens hjem (Gardner, 1998).

Å ikke ta telefonen når displayet viser hvem som ringer eller å la være å åpne døren for den fiendtliggjorte forelderens er en strategi barna lærer å bruke av den programmerende forelderens. Å la være å åpne døren kan vare i alt fra minutter til timer (Gardner, 1998).

I noen tilfeller kan barna i en familie være splittet ved at noen tar siden til moren, mens andre tar siden til faren. Dette kan kun være enda et eksempel på en splittet familie hvor barna velger sider i en krangel. Det er barnas egne bidrag og scenarioer som bestemmer om dette er PAS eller ikke (Gardner, 1998). En illustrasjon av dette ser man i et kasus hvor to gutter hadde valgt side med far, og søsteren hadde valgt side med mor. Når guttene ble intervjuet av Gardner fortalte de han at "de gode barna blir hos den gode forelderens, og de dårlige barna blir hos den dårlige forelderens" (Gardner, 1998).

Et spørsmål man kan stille seg er om denne svartmalingen er bevisst eller ubevisst. Gardner (1998) mener at det er et kontinuum fra bevisste til underbevisste prosesser, og atferd eller utsagn kan være hvor som helst i dette kontinuumet. Videre mener han at det som begynner som bevisste fabrikasjoner kan ende som en vrangforestilling hvor barnet faktisk tror på det

han/hun sier. Dette er på grunn av at materialet da har blitt festet i barnets kognitive nettverk (Gardner, 1998).

6.1.2. Svake, overfladiske og absurde rasjonaliseringer for svertingen

 Barn med PAS vil ofte bruke irrasjonelle eller latterlige årsaker som grunnlag for fiendtliggjøringen. Trivielle krangler som de fleste barn gjerne glemmer, ofte ting som har hendt år i forveien, blir ved PAS blåst opp og brukt mot den fiendtliggjorte forelderen. Eksempler som "Han/hun brukte alltid å snakke veldig høyt når han/hun sa at jeg skulle pusse tennene", "Han/hun brukte å si at jeg ikke måtte avbryte" eller "Han/hun brukte å tygge høyt ved matbordet" illustrerer dette. Disse barna klarer ikke komme med bedre grunner for fiendtliggjøringen (Gardner, 1998). At et barn sier det ikke liker den ene forelderen uten å klare å underbygge dette nærmere, er ikke grunnlag for å begrense kontakt.

 Den programmerende forelderen mener som regel at disse trivielle årsakene barnet har kommet med rettferdiggjør fiendtligheten (Gardner, 1998). De mener også ofte at det at barnet misliker den andre forelderen er en mer en god nok grunn for å bryte kontakten mellom dem (Gardner, 1998).

I eksempler fra sin praksis nevner Gardner (1998) et tilfelle hvor en jente fortalte at hun ikke ville se faren fordi han var en "dust". Når hun ble bedt om å si hvorfor eller komme med eksempler klarte hun ikke dette, hun visste bare at faren var en dust. Andre eksempler på "tomme" uttrykk er "Han/hun er dum", "Han/hun er ekkel" og "Han/hun er feit". Andre eksempler på rasjonaliseringer er "Han/hun skjemmer meg bort", "Han/hun gjør meg flau" og "Han/hun er mer glad i søster/bror enn i meg" (Gardner, 1998).

En vanlig klage som blir brukt som rasjonalisering er at den fiendtliggjorte forelderen stadig bryter løfter. Når man undersøker finner man (hvis det er PAS) at det som regel var gode grunner til at løftet ble brutt som for eksempel biltrøbbel eller for den saks skyld en begravelse. I tillegg kan man også finne at løftet aldri hadde blitt gitt (Gardner, 1998).

6.1.3. Mangel på ambivalens

Barn med PAS har en komplett mangel på ambivalens. Den programmerende forelderen er bare god, og den fiendtliggjorte forelderen er bare slem (Gardner, 1998). Dette i kontrast til andre barn, som klarer å finne noen positive og negative trekk hos begge foreldre. Dette illustrerer et behov for symmetri som barn ofte har, som ved eventyr der kampen er mellom det gode og det onde. Denne symmetrien kan rette opp i mye av forvirringen barnet føler i forhold til konflikten mellom foreldrene (Gardner, 1998). Om dette nevner Gardner (1998) et eksempel om en gutt som ble spurt om det var en plass i livet hans for faren, og om han trengte faren sin til noe. Gutten svarte at det var det absolutt ikke. Et annet barn svarte på det samme spørsmålet med at en forelder er nok, så moren var alt han trengte.

En annen manifestasjon av dette er ofte at barnet attribuerer alle ulykker og skader til å være et resultat av den fiendtliggjorte forelderens uaktsomhet, eller til og med påført barnet med vilje. Den programmerende forelderen er derimot så perfekt oppmerksom at ingen ulykker noen gang har skjedd under hans/hennes omsorg, noe som er usannsynlig hos et vanlig aktivt barn (Gardner, 1998).

6.1.4. "Den uavhengige tenker" - fenomenet

Mange barn med PAS hevder at deres fiendtlighet mot den ene forelderen er deres egen. De benekter at dette er et resultat av noe den programmerende forelderen har fremkalt, og den programmerende forelderen støtter denne påstanden sterkt (Gardner, 1998). Han/hun vil som regel støtte barnet i at det er deres egen mening, og rose barnet for å være modig og ærlig. Den programmerende forelderen påstår ofte i tillegg at de vil at barnet skal besøke den andre forelderen, og at de anerkjenner viktigheten av at dette skjer. Handlingene deres indikerer derimot det motsatte, og barn med PAS ser dette. Ved å si at beslutningen er sin egen lindrer barna eventuell skyldfølelse hos den programmerende forelderen, og beskytter han/henne mot kritikk (Gardner, 1998).

Gardner (1998) nevner som kasustilfelle en mor som kritiserte faren foran ungene deres, fordi han ikke respekterte deres følelser når de sa de ikke ville besøke han. Dermed var ideen om at det var deres mening plantet hos barna, og inntrykket av at moren bare tok hensyn til dem. Etter en del slike samtaler vil barnet ofte komme til å tro at dette er deres egen mening. Dette er selvforsvar. Når de blir bedt om å undertrykke sine egne følelser og opplevelser, og dermed blir hjelpeløse, kan det å gjøre disse påstandene til sine egne gjenopprette en følelse av kontroll og makt.

Barn blir ofte spurt av sine programmerende foreldre om å tørre å si sannheten, om de *virkelig* ønsker å besøke den fiendtliggjorte forelderen eller ikke. Barn vil ofte forstå at "sannheten" er påstanden om at de ikke har lyst til dette. Dette beskytter barnet mot den programmerende forelderens sinne. Etter en stund med programmering er det egentlig ikke sikkert at barnet vet hva sannheten er, og barnet kan begynne å tro at den fiendtliggjorte forelderen fortjener fiendtligheten (Gardner, 1998).

6.1.5. Refleksiv støtte til den programmerende forelder i konflikten mellom foreldrene

Når hele familien er samlet ser man at barna med PAS refleksivt velger siden til den programmerende forelder. Dette kan skje selv før den programmerende forelder har fått si sin mening, og av og til gir barna sterkere uttrykk for meninger enn den programmerende forelder selv. Barn med PAS kan til og med nekte å godta bevis som støtter den fiendtliggjorte forelderens standpunkt (Gardner, 1998). Som eksempel nevner Gardner (1998) en familie hvor moren påstod at faren ikke ga henne noen penger, noe faren nektet på. Da faren la frem foran gutten deres sjekker han hadde betalt, påstod gutten at de var forfalsket.

6.1.6. Fravær av skyld og/eller utnyttelse av den fiendtliggjorte forelder

Barn med PAS kan vise en mangel på hensyn til følelsene til den fiendtliggjorte forelder. Det vil også være mangel på takknemlighet for gaver, penger eller andre tegn på involvering fra den fiendtliggjorte forelder (Gardner, 1998). Situasjoner hvor den ene forelder er nødt til å betale barnebidrag, men ikke får treffe barnet sitt selv om ingenting tilsier at han/hun ikke burde få lov til det, er vanlige. Barna selv er ofte opptatt av at de skal få pengene uten å måtte besøke forelder. De ser, i likhet med programmerende forelder, ikke noe galt i dette (Gardner, 1998).

Kasuseksempler fra Gardner (1998):

1. To tenåringsgutter var på restaurant med faren. Der begynte de å kaste mat på faren, og tømte suppe på han. De ble bedt om å gå av kelneren, og mens de gikk ut ropte guttene stygge banneord til faren sin. Guttene viste ingen reaksjoner på farens åpenbare forferdelse og ydmykelse.

2. En far begynte å gråte i en felles samtaletime, og barna hans begynte å le av dette. Den eldste av dem sa også til faren at han likte å se faren gråte. Da henvendte Gardner seg til moren som ikke hadde reagert på det som skjedde og spurte hva hun tenkte om det. Moren svarte at hun ville bli holdt utenfor, for dette var mellom barna og faren.

Det siste eksempelet viser barns grusomhet ved PAS, og er også en illustrasjon på programmererens godkjenning av barnets dårlige oppførsel ved påberope seg "nøytralitet".

En av de beste eksemplene på grusomhet som programmerende foreldre kan fremkalle hos sine barn er bevisst skapelse av falske påstander om seksuelt misbruk av barnet. Dette kan føre til at fiendtliggjorte foreldres liv bokstavelig talt blir ødelagt (Gardner, 1998).

Mangelen på skyld i barn med PAS ser Gardner (1998) som et bevis på i hvilken grad et barn kan bli programmert. Det kan ifølge han ikke kun forklares med kognitiv umodenhet.

6.1.7. Tilstedeværelse av lånte scenarier

Hvis lånte scenarier er tilstede er det en høy sannsynlighet for at PAS er tilfelle. Det man mener med lånte scenarier er at argumenter og påstander barnet kommer med i virkeligheten er noe de har hentet fra den programmerende forelderen eller andre (større barn, søsken etc). Barnas argumenter kan virke innøvd, og mange av uttrykkene barnet bruker er ikke vanlig for barnets alder. Mange er til og med identiske med dem man hører hos den programmerende forelderen. Av og til vil barna si at en påstand er noe den programmerende forelderen har fortalt, og dermed avsløre at den er programmert (Gardner, 1998).

Et eksempel på dette fra Gardner (1998) er en jente som sa at hun følte seg burt inne når hun var hos moren. Dette var akkurat det uttrykket faren brukte når han forklarte hvorfor han nølte med å sende jenta på besøk til moren. I virkeligheten bodde moren utmerket til, med mange lokale aktivitetsmuligheter, og jenta hadde mange venner der. Andre eksempler på lånte ord og uttrykk barna var for små til å skjønne, men ikke til å bruke, er ”dårlig rollemodell”, ”mishandle”, ”torturere”, ”sædgiver”, ”sikkerhetsbevisst” og ”hyperventilere”.

Noen ganger kan barnet forklare betydningen av uttrykket de bruker, men ikke komme med eksempler (eller kun dårlige eksempler) på dette.

6.1.8. Spredning av fiendtligheten til forelderens utvidede familie

Hatet barnet uttrykker for den fiendtliggjorte forelderens sprer seg ofte til hele den utvidede familien på den aktuelle forelderens side. Besteforeldre og andre som tidligere hadde et flott forhold til barnet blir nå sett på som like grusomme som forelderens. Barnet har i en slik situasjon ingen skyld i forhold til denne avvisningen og er enda dårligere til å forklare grunnen til fiendtligheten enn når den er overfor en forelder. Den programmerende forelder føler heller ingen skyld på grunn av fiendtligheten, og er ikke bekymret for følgene dette kan ha for barnet (Gardner, 1998).

Kasuseksempel fra Gardner (1998) er en familie hvor barna tidligere var nært knyttet til sine kusiner på sin mors side av familien. Barna hadde nå begynt å kalle sine kusiner for ”små dyr” og ”små beist”. Faren til disse barna hadde induisert PAS hos dem, og som et resultat ble barna fiendtlig mot morens utvidede familie og forsvarte dette med farens negative kallenavn på dem. Disse barna mistet altså kontakten med slektninger som hadde betydd noe for dem.

En vanlig begrunnelse barnet kommer med for å være fiendtlig er at slektingen forsøker å få barnet til å forbedre forholdet til den fiendtliggjorte forelderen. Dette gjør at disse slektingene blir satt i en posisjon hvor de enten må la være å prøve å rette på situasjonen, eller risikere å bli fiendtliggjort selv (Gardner, 1998). Denne fiendtligheten kan også strekke seg til den venner og bekjente av den fiendtliggjorte forelderen (Gardner, 1998).

6.2. Underliggende psykodynamikk hos barnet

Barnets sårbarhet kan innvirke på om det skjer en avvisning av en forelder. Disse sårbarhetene er blant annet sosiale egenskaper, separasjonsangst fra mor eller far og atferdsproblemer (Johnston, 2003). Gardner (1998) beskriver også at barnets frykt for ødeleggelse av forholdet til den forelderen det er sterkest knyttet til er et sterkt bidrag til utvikling av PAS.

Dunne & Hedrick (1994) beskriver ut fra kasusstudier at barn er utsatt for PAS når de oppfatter at den programmerende forelderens emosjonelle overlevelse, eller deres forhold til den programmerende forelderen, er avhengig av at de avviser den andre forelderen.

Som alle andre mennesker vil barn ofte ta parti med den de føler vinner. Barnet kan altså ikke stoppe prosessen, så det blir i stedet en deltaker. Barnet kan frykte at de selv skal bli et offer for denne behandlingen hvis de prøver å forsvare den fiendtliggjorte forelderen (Warshak, 2000). Sagt på en annen måte; når en person er i en svak og hjelpeløs situasjon i relasjon til en sterkere og mektigere person, vil denne svake personen kunne takle dette ved å ta på seg karakteristikken til den sterke personen. Den svake personen kompenserer for følelsene av usikkerhet og sårbarhet (Gardner, 1998;2006a).

Hvis den programmerende forelder får ny partner, og barnet gjerne vil være en del av den nye familien, kan det gi etter for gruppepress. Det kan også være et forsøk på å takle sine egne følelser rundt det nye forholdet til forelder. Disse følelsene kan stamme fra lojalitetskonflikt eller indre konflikt rundt det nye forholdet (Warshak, 2000).

Barn kan også føle angst og sinne over et gjengifte og gi uttrykk for dette ved fiendtliggjøring av det nye paret. Fiendtliggjøringen kan også være et resultat av barnets ønske om at foreldrene skulle finne tilbake til hverandre (Warshak, 2000).

Barn kan ofte reagere på at deres foreldre av motsatt kjønn får seg ny partner, spesielt hvis forholdet mellom barnet og forelder har vært forførende eller romantisert (ikke seksuelt misbruk). Dette er det vanlig at barn reagerer på ved skilsmisser eller etterpå. Slike vanlige reaksjoner kan føre til PAS, spesielt når den andre forelder støtter og utvider dette sinnet (Gardner, 1998).

Barn som føler seg slitt mellom to hjem kan prøve å løse dette ved å etablere en klar preferanse for det ene hjemmet. Denne dynamikken kan resultere i fiendtliggjøring av den andre forelder (Warshak, 2000).

Barnets bånd til begge foreldre er sterkt. Det er allikevel generelt sett et sterkere bånd til den ene forelder enn den andre. Dette primære psykologiske båndet ønsker barnet å opprettholde. Barnets svertetekampanje er derfor et forsøk på å opprettholde dette båndet mot den trusselen en barnefordelingssak skaper. Relatert til ønsket om å bevare dette primære psykologiske båndet, er barnets frykt for å miste det. I tillegg kan de føle at siden en forelder allerede har forlatt dem, så vil de ikke risikere at den andre forelder også gjør det. De kan

også føle sinne overfor den forelder som forlot dem, noe som kan øke sannsynligheten for en suksessfull indusering av PAS (Gardner, 1998).

Barnet kan overføre kjærligheten det har for en forelder til å bli uttrykt som hat. Dette gjøres fordi de på denne måten kan skjule skyldfølelsen og frykten de ville følt ved å uttrykke kjærlige følelser. Sann avvisning ville innebære likegyldighet, ikke hat (Gardner, 1998;2006a).

PAS gir barnet en makt som andre barn i deres situasjon ikke har. Barnet kan nekte å gjøre selv de mest dagligdagse ting, enten ved at de får støtte på latterlige ting av programmerende forelder, eller ved trusler om å ringe barnevern eller den programmerende forelder for å fortelle om "overgrepet" (Gardner, 1998;2006a).

Barn ser på foreldre for å etterligne atferd. Når den fiendtliggjorte forelder blir sett på som så negativ at det ikke er ønskelig å etterligne dem, har barnet bare en forelder igjen. I tillegg lager programmerende foreldre seg selv om til et ideal, som barnet dermed vil se opp til og etterligne (Gardner, 1998).

Programmerende foreldre vil overbevise barn om at det er de som er ofre, ikke den fiendtliggjorte forelder. De vil ofte overbevise barnet om at de er i fare når den fiendtliggjorte forelder er tilstede, og barna kan bli oppmuntret til å beskytte den programmerende forelder (Gardner, 2006a).

Følelser har en måte å farge stemninger på, og man kan bli oppslukt av følelser andre viser uten å vite hvorfor. Eksempler er barn som gråter når andre gråter, eller at vitser er morsommere hvis mange andre ler av dem. På samme måte kan det at en forelder går rundt

med et sinne og har raseriutbrudd, smitte over på barna uten at de skjønner hva som skjer (Gardner, 1998).

Sinnet ungdommer naturlig utvikler kan bli oppslukt av PAS. Opprøret kanaliseres inn i sinnet overfor den ene forelderen, et sinne som sanksjoneres av den andre. Dette kan være å foretrekke fremfor det tradisjonelle sinnet mot begge (Gardner, 2006a).

Uavhengig av barnets grunnlag for sinne, så er det den foretrukne forelderens oppgave å ikke passivt eller aktivt akseptere dette. Barnet kan holde på denne løsningen hvis det ikke blir oppmuntret og hjulpet til å takle følelsene sine. Hvis forelderen oppmuntrer negative følelser kan PAS utvikles (Warshak, 2000).

6.3. Hvordan skiller barn med PAS seg fra andre skilsmissebarn

Det er viktig å være oppmerksom på at det at barn sier de elsker den ene og hater den andre forelderen er vanlig å se hos barn som opplever skilsmisser, ikke bare i PAS. PAS er en videreføring av dette. Nesten alle barn i en situasjon med barnefordeling vil prøve å oppnå positive tilbakemeldinger fra foreldrene ved å uttrykke kritikk om den andre parten. Den sunne forelderen utnytter ikke dette. Andre som er mer disponert for å indusere PAS derimot gjør det, og benytter dette som et utgangspunkt for programmering. Disse foreldrene vil "hoppe på" denne kritikken, og ikke bry seg så mye om validiteten. Barna kan anvende denne elsk/hat -strategien med begge foreldrene, det vil si at de kritiserer den andre forelderen til hver av foreldrene, og foreldrene må love å ikke si noe til den andre. Når dette skjer uten noen PAS indoktrinering, må man vite hvordan man skal skille mellom de to. Det beste er å intervju foreldrene, og se om noen av foreldrene har brukt barnets kritikk i en kampanje med

sverting. Man ser etter programmering og en forelder som blir utsatt for sverting. I tillegg ser man etter de andre syv manifestasjonene som er blitt beskrevet, som lånte scenarioer etc (Gardner, 1998).

7. Hvordan manifesterer PAS seg hos programmerende foreldre

Gardner (1998, 2000) trekker skillet mellom kjønnene ved å skille mellom hvilke kliniske manifestasjoner mødre og fedre som programmerer viser. Begge kjønn kan utøve all atferd som beskrives, men det er noen atferdstyper som forekommer oftere hos det ene kjønn.

Gjennomgangen som følger under er basert på kliniske observasjoner av Gardner (1998).

Kjønn på foreldre i eksemplene brukes i oppgaven på samme måte som Gardner bruker i sine beskrivelser. Problemstillingen rundt kjønn tas for øvrig opp senere i oppgaven.

7.1. Kjennetegn

Noen kvinner ødelegger alle spor etter partneren etter ett brudd; bilder, gaver og eiendeler m.m. Hun kanalisere sinnet på mannen over på eiendelene, og dermed ødelegger hun symbolsk sett mannen selv. Dette er ikke bra for barna, som ikke får minner etter faren og oppfatter at moren synes faren er så forferdelig at alle spor etter han må fjernes. I tillegg nekter noen barnet å snakke om faren. Kvinnene kan involvere barnet i saksgangen rundt barnefordelingen ved at det får lese dokumenter og lignende. Dette brukes som bevis på farens fiendtlighet og løgner.

Økonomiske beklagelser er også meget vanlig, spesielt overfor barna. Klager over hva barna ikke lenger kan få, og alt hun ikke har råd til, brukes for å vise hvor grusom faren er.

Mange kvinner snakker om skilsmissen som om mannen har forlatt dem, altså henne og barna, og ikke bare henne. Dette gir inntrykk av at faren har skilt seg fra hele familien, og at han ikke lenger bryr seg om barna.

Å overdrive små feil er en type programmering. For eksempel blir det å ta en drink med venner etter jobb nå sett på som alkoholisme. Om moren ofte var med på disse treffene er irrelevant.

Å ikke la eks-partneren komme til døren til huset viser overfor barna at faren på en eller annen måte er farlig eller ikke god nok til å få lov å komme å ringe på. Hvis han faktisk er farlig er det selvsagt forsvarlig, men da er det ikke snakk om PAS. Noen mødre nekter fedre er å dukke opp på er skole- eller sportsarrangementer.

Å la barna tro at faren er farlig er en vanlig metode, enten det gjelder overfor moren eller overfor barna. Noen kvinner nekter faren å ta med barna til aktiviteter andre ser på som uskyldige ved å finne opp overdrevne farer. På denne måten får barna inntrykk av at faren ikke bryr seg om de blir skadet, og til og med vil utsette dem for muligheten.

Å slutte å kalle faren for det barna tidligere kalte han, som far eller pappa, er vanlig. Ved å bruke fornavn eller fornedrende kallenavn fjerner man barnas respekt og opplevelse av personen som sin far.

En ting Gardner (1998) beskriver er kvinners måte å vise at de samarbeider på, og hvordan de bekrefter at de ser farens anstrengelser. De tilkjennegir at faren anstrenger seg, samtidig som de klarer å snike inn negative beskrivelser. For eksempel at de ser at faren nå "prøver" å gjøre en innsats, som indikerer at han ikke har vært flink tidligere og ikke er det nå. Sarkasme er en annen måte å gjøre dette på.

Å sabotere besøk til faren enten ved å late som man glemmer dem, avtale andre morsomme ting i den perioden som barnet dermed går glipp av, ikke pakke rett utstyr, ringe konstant, ikke være hjemme eller gi barnet bekymringer er en metode for å ødelegge kontakt. Å gi barnet skyldfølelse for at det drar er en annen. Farens forsøk på å få dette bedre til, eller få opplysninger om barnet, sees på som plaging og forfølgelse.

Ethvert problem barnet viser vil bli sett på som et resultat av noe faren har gjort, uavhengig av graden dette er tilfelle. Vanlig tenåringsopprør sees på som sykdom faren har forårsaket. Sist men ikke minst er det å flytte langt vekk en metode som hindrer besøk og kontakt med den andre forelderen.

Fedre går oftere inn i en planlagt kampanje. De kan sette av tid til programmering som de metodisk gjennomfører.

Baker (2006) utførte et kvalitativt studie av 40 tilfeller hvor voksne mennesker mente de opplevde PAS som barn. Resultater derfra viste tre distinkte mønstre hos programmerende foreldre. Det første viste narsissistiske mødre i skilte familier. Mødrene ble beskrevet som narsissistiske og benyttet seg av metoder som stemmer med dette personlighetsmønsteret for å knytte barna til seg på en usunn måte, og samtidig fiendtliggjøre dem fra faren. Denne typen personlighet kan også være grunnlaget for at PAS utvikler seg. Mødrene ble beskrevet som sjarmerende, dynamiske, og opptatt av å få tilfredsstilt egne behov foran barnas. De var også selvopptatt, og krevde mye beundring og oppmerksomhet. Det andre viste narsissistiske mødre i intakte familier, som viste samme mønster som ved det første, men dette skjedde i intakte familier. Begge foreldrene bodde altså sammen samtidig som fiendtliggjøring foregikk. Det tredje viste mishandlende/avvisende mødre og fedre. Her skiller mønsteret seg sterkt fra

de andre. Istedenfor det fabelaktige forholdet de andre deltakerne beskrev at de hadde hatt med sin programmerende forelder viser dette mønsteret at den programmerende forelder bruker fysisk, psykisk, verbal og/eller seksuell mishandling for å skape frykt og smerte. Dette i tillegg til svartmaling av den andre forelder skapte fiendtliggjøringen. I halvparten av disse tilfellene var den programmerende forelder alkoholiker. En deltaker beskrev at det var den forelder som ikke hadde primær omsorg som var den programmerende forelder. Selv om dette bare var en deltaker kan det ved større grupper utgjøre en subgruppe man må ta hensyn til.

Man må altså legge vekt på at programmerende foreldre ikke er en homogen gruppe. Samtidig må man merke seg at det i dette studiet kan være en utvalgsskjevhet, ved at de som opplever mer alvorlige tilfeller har høyere sannsynlighet for å ville delta i forskningen. For å klargjøre dette bør man ha studier med randomiserte og representative utvalg (Baker, 2006).

Skilsmisse er et nederlag. Det er derfor naturlig at de som er involvert vil finne noen å skyldes på, og den som initierte skilsmissen er vanligvis den som får skylden. Det er når dette blir ekstremt svart/hvitt at man bør bli bekymret. Spesielt hvis man begynner å fremheve slik tenkning hos barna også. Et annet faretegn er hvis den ene forelder påstår at han/hun ikke vil ha noe med den andre forelder å gjøre, mens en stor del av samtaler og handlinger dreier seg om akkurat den andre forelder (Gottlieb, 2006).

Gardner (1998) beskriver at programmering kan skje bevisst eller ubevisst fra foreldrenes side. Bevisste forsøk viser seg gjennom atferd som for eksempel å snakke stygt om den andre forelder foran barna. Ubevisste forsøk er mer subtile, som for eksempel å indusere skyldfølelse hos barna for at de vil besøke den andre forelder. Baker & Darnall (2006)

kritiserer Gardner's (1998) beskrivelser for at de blir litt for brede og samtidig ikke fullstendige nok for klinisk bruk.

Baker & Darnall (2006) gjorde en studie med spørreskjema der de undersøker hvilke metoder den programmerende forelderen brukte ved å bruke fiendtliggjorte foreldre som kilde. Dette gjorde de fordi barn kanskje ikke husker alle metoder som ble brukt, spesielt ikke ubevisste.

Funnene viser 66 ulike typer atferd, noe som viser at det er mange ulike strategier for å programmere barn til å utvikle PAS. En enkel opprømsing av hovedstrategier blir som følger: Baksnakking, forstyrrelse/hinder av besøk/kontakt, forstyrrelse/hinder av mail/telefonkontakt, begrense/forstyrre symbolsk kontakt, forstyrre tilgang på informasjon om barnet, emosjonell manipulering av barnet, usunn allianse med barnet og et punkt de kaller diverse. Diverse består av flere forskjellige strategier som brukes av få deltakere, og vil ikke bli gjennomgått.. Disse stemmer med beskrivelser Gardner (1998) gir, som ble gjengitt tidligere. Det var ikke en gjennomgående type atferd som alle foreldre brukte, selv om noen typer var mer vanlige enn andre. Ulike kombinasjoner av metoder var også vanlig. Man kan dermed ikke se på PAS som resultat av et spesifikt sett med handlinger, men mer et mål i seg selv. Dette må tas hensyn til i utarbeiding av hjelp til de som er rammet (Baker & Darnall, 2006).

7.2. Falske beskyldninger

I Kopetski's datasamling gjaldt majoriteten av falske beskyldninger fra programmerende foreldre enten seksuelt misbruk eller omsorgssvikt (det ble funnet falske beskyldninger om barnemishandling i 45 av 84 saker). Falsk beskyldning om seksuelt misbruk kom primært fra programmerende mødre, og falsk beskyldning om omsorgssvikt kom primært fra programmerende fedre (Kopetski, Rand & Rand, 2006).

7.3. Underliggende psykodynamikk

Gardner (1998; 2006a) og Bakalar (2006) beskriver mange faktorer de mener er aktive som underliggende psykodynamikk hos programmerende forelder. Jeg vil beskrive disse kort her.

Gardner (1998;2006a) gjør det klart at han skiller mellom kvinner og menn, de ulike motivene kan manifestere seg ulikt hos dem. Bakalar (2006) er uklar i beskrivelsen av om hvilke kjønn motivene han beskriver gjelder, så det tas forbehold om dette. Motivene han beskriver antas å være felles for begge kjønn.

7.3.1. Underliggende psykodynamikk hos mor

Å forsøke å opprettholde et bånd til far kan oppnås gjennom å skape PAS hos barna. Dette blir en slags patologisk opprettholdelse av båndet man hadde i ekteskapet (Gardner, 2006a).

En motsetning til dette er når en mors eksklusjon av den andre fra barnas liv kun er en fortsettelse av noe han/hun har begynt på lenge før skilsmissen (Gardner, 1998).

 Gardner (1998) nevner også at noen mødre har en morbid sans for å være offer, noe man kan skape seg selv om til ved å indusere PAS i barna. Faren utpekes som en grusom mann som har gjort moren og barna til ofre, og moren har dermed fått en status som en som holder ut grusomme overtramp.

7.3.2. Underliggende psykodynamikk hos far

Menn har tradisjonelt mer makt, og barn kan påvirkes av dette til å lettere la seg programmere (Gardner, 2006a). Fedre kan også fortsette på tidligere eksklusjonsforsøk, og være overbeskyttende, men dette er mye sjeldnere enn hos kvinner (Gardner, 1998).

7.3.3. Underliggende psykodynamikk hos begge

Den primære faktoren som er aktiv er ønsket om å opprettholde det psykologiske båndet til barnet. Konflikt rundt samvær føles truende for dette båndet, og foreldre kjemper dermed med alle midler for å opprettholde det (Gardner, 1998). Bakalar (2006) nevner frykten for å miste barnet helt som et motiv.

Bakalar (2006) mener foreldre har et ønske om å forme barna sine i sitt eget bilde. De ønsker å oppdra barnet til å bli lik en selv. Dette kan føre til et ønske om å hindre kontakt med den andre forelder.

Ønsket om å vise en ny partner at forholdet til ekspartneren definitivt er over, for å styrke det nye forholdet, kan føre til atferd som utvikler PAS hos barnet (Bakalar, 2006).

Økonomi kan på ulike måter indusere motiv for å utvikle PAS i barn. Det kan dreie seg om å ikke ville betale bidrag, få tilgang til mer penger eller en reaksjon på å ikke ha råd til like god rettslig hjelp m.v. (Gardner, 2006a).

Reaksjonsdannelse kan forklare at alle gode følelser gjøres om til et intenst hat mot den andre forelder (Gardner, 2006a). En annen forsvarsmekanisme som brukes er projeksjon, hvor programmerende forelder tilegger den andre egenskaper de selv har skapt i sin egen fantasi, eller egne feil og mangler. Dette er vanligere hos kvinner enn hos menn (Gardner, 1998). Når ekspartneren sees på som 100% negativ, kan forelder i tillegg begynne å forsøke å beskytte barnet mot han/henne (Bakalar, 2006).

Sinne mot ekspartneren fordi han/hun har forlatt han/henne kan tas ut gjennom å prøve å ta fra han/henne noe han/hun bryr seg om, nemlig barna (Gardner, 2006a). Sjalousi og misunnelse er også en motivasjonsfaktor (Gardner, 1998; 2006a).

Eks partnere kan bli omgjort til en syndebukk. Motivet om å søke hevn kan utvikle seg, og han/hun blir videre en syndebukk for alt som har gått galt for den programmerende forelder og barna (Gardner, 2006a).

Å indusere PAS kan bli brukt som en avledningsmanøver. En forelder hvis atferd eller personlighet var skyld i skilsmissen kan bruke programmeringen for å fjerne barnas sinne fra seg selv, og plassere det hos den andre forelder (Gardner, 2006a). PAS kan også induseres som en avledning for å kunne skjule hemmeligheter for den andre forelder, for eksempel om penger (Bakalar, 2006).

7.4. Underliggende forsvar

Gordon, Stoffey & Bottinelli (2008) samlet inn 158 MMPI-2 tester fra rettsoppnevnte omsorgsevalueringer, hvorav 76 tilfeller var PAS- tilfeller og 82 var tilfeller uten PAS (kontrollgruppe). Studiet brukte to MMPI-2 indekser for å måle primitivt forsvar. De fant at mødre og fedre som er programmerende foreldre hadde høy score (i det kliniske området) når det kom til bruk av primitivt forsvar som splitting og projektiv identifisering. Splitting involverer å tenke ekstremt ved å dele alt inn i svart/hvitt. Som for eksempel at en person kun er ond eller god, ikke en blanding. Projektiv tenkning er at man overfører sine egne uakseptable tanker og følelser på andre. Kontrollgruppens score lå innenfor normalområdet. De fiendtliggjorte foreldrenes scorere lå på samme nivå som hos kontrollgruppen. Dette støtter Gardner's (1998) definisjon av PAS, ved at det viser den kritiske rollen til den

programmerende forelderens. Det viser også at den fiendtliggjorte forelderens ikke bidrar med atferd som rettferdiggjør behandlingen han/hun får. Studiet støtter ikke Kelly & Johnstons (2001) generelle syn på at den fiendtliggjorte forelderens er en del av familiesystemet, og har en atferd som kan bidra til PAS. Et unntak som støtter Kelly & Johnstons (2001) syn var i tilfeller der moren var fiendtliggjort, hvor man fant høye scorer på borderlinenivået i personlighetsfungeringen. Denne gruppen med fiendtliggjorte mødre var liten, så resultatet må tolkes med forsiktighet. Et argument kan også gjøres for å klassifisere denne siste gruppen som noe annet en PAS, siden forelderens bidrar til fremmedgjøring (Gordon, Stoffey & Bottinelli, 2008).

Donner (2006) mener at motivasjonen til foreldre i skilsmisser med høy konflikt er lite forstått. Han beskriver foreldre med en atferd som åpenbart er destruktiv for både dem selv og barna, men dette er ikke åpenbart for foreldrene selv. Å krangle om trivielle ting kan være en måte å takle aggresjonen sin på, og også å holde unna et psykisk kollaps. Årsaken til det høye konfliktnivået kan stamme fra flere psykodynamiske variabler, men Donner (2006) har valgt å fokusere på patologisk narsissisme, patologisk misunnelse på barnet, fornektning og en urimelig oppfatning av virkeligheten. Disse medfører at foreldre ikke ser sitt eget bidrag til ødeleggelse, men kun skylder på den andre forelderens.

Dunne & Hedrick (1994) fant at de programmerende foreldrene i deres kasusstudier hadde intense følelser av dysfori, som de føler ekspartneren har forårsaket. Den mest dominerende følelsen hos alle programmerende foreldre var en narsissistisk skade. Hos noen av foreldrene var det også en slags følelse av konkurranse om kontrollen over og kjærligheten til barnet. Noen foreldre hadde også et patologisk forsvar mot følelsen av tap. I noen av tilfellene var det flere enn en motivasjonsfaktor tilstede for programmeringen. Dunne & Hedrick (1994)

understreker at disse motivasjonene ofte er ubevisste for personene, og at mange av dem var flinke til å forklare sine motivasjoner og sin atferd ut fra sosialt akseptable rammer både overfor seg selv og overfor fagfolk.

7.5. Gode omsorgsgivere er ingen garanti mot PAS

Foreldre som ellers er gode omsorgsgivere klarer av og til ikke å hindre seg selv i å snakke stygt om den andre forelderen. I mange saker er årsaken enkel. De ser ikke på denne atferden som destruktiv for barnet. Mange er så opptatt av å såre den andre forelderen, og dens eventuelle nye partner, at de velger å ikke tenke på påvirkningen det har på barnet. Andre foreldre er ikke i stand til å se at deres egne tanker og følelser, og barnets behov, ikke er identiske. Så de følger strategien med å ydmyke den andre forelderen, selv om dette kan være negativt for barnet. De behandler barna som partnere i svertkampanjen, og dermed visker de ut det vanlige psykologiske skillet som eksisterer mellom foreldre og barn (Warshak, 2000).

7.6. Feiltolkning av barnet som årsak til PAS

En metode for å finne ut om foreldre forstår barna sine er å se om de klarer å gi en balansert og realistisk beskrivelse av barnet. Ofte er en forelders beskrivelse av barnets atferd når barnet er med den andre forelderen annerledes enn hva man faktisk observerer. Man kan få en beskrivelse av et redd og tilbaketrukket barn fra forelderen, men man observerer normal interaksjon. Denne beskrivelsen fra forelderen kan dermed være feil. En mulig forklaring på forelderens observasjon kan være at man ser barnets reaksjon på en situasjon der begge foreldrene, som er i konflikt, er tilstede. Forelderen misforstår dette ved å tro at det er en reaksjon på den andre forelderen, da barnet ikke er slik med en selv. Det som kan oppstå som følge av denne misforståelsen er at en forelder dermed induserer de feiloppfattede tolkningene

av følelsene i barnet (Gottlieb, 2006). Det vil derfor være viktig å undersøke hvor og hvordan forelderen dannet inntrykkene som beskrives, samt observasjon av den påståtte atferden.

8. Hvordan manifesterer PAS seg hos fiendtliggjort forelder

Det er viktig å understreke at den fiendtliggjorte forelder det er snakk om er en god forelder som ikke har utført noen handlinger som rettferdiggjør fiendtliggjøring. Foreldre som utøver ulike former for mishandling kan dermed ikke være fiendtliggjorte foreldre (Gardner, 1998). Den fiendtliggjorte forelder gjør ikke noe selv for å skape en PAS situasjon. De inviterer ikke eller bidrar på noen måte til å gjøre seg selv til ofre.

8.1. Kjennetegn

I den tidlige fasen av PAS er den fiendtliggjorte forelder ganske forvirret og uforstående overfor hva som skjer. Noen ganger mistenker de programmering, andre ganger har den vært for subtil til å bli oppdaget. Enkelte klarer også å skjønne at de er uskyldige ofre i den pågående svertkampanjen. Andre igjen klandrer seg selv, for å oppnå en følelse av at dette er en feil de kan rette opp, og dermed ha kontroll på situasjonen (Gardner, 1998).

De mest fremtredende tegnene man ser er følelsene avmakt og raseri. Avmakt fordi forelder ikke forstår hva som skjer og fordi forsøk på å rette på situasjonen er nytteløst. Etter hvert ser forelder at han/hun har mindre tid til å avprogrammere barnet enn den programmerende forelder har til å programmere. Dette fører til frustrasjon, og etter hvert raseri (Gardner, 1998).

Et annet fenomen som bidrar til mer avmakt og raseri er at den fiendtliggjorte forelderens familie ofte ikke kan hjelpe, av frykt for at de selv skal bli fiendtliggjort av barnet (Gardner, 1998).

Dette utvikler seg til å bli en situasjon der den fiendtliggjorte forelderen taper uansett hva han/hun foretar seg. Hvis han/hun velger å kjempe for å se barna sine blir han/hun fort anklaget for å plage dem. Hvis han/hun ikke gjør noe blir han/hun anklaget for å forlate dem. Det samme gjelder bruken av rettsystemet. Hvis han/hun går til sak vil barnet si at det ikke vil ha noe med han/hun å gjøre fordi han/hun plager barnet og den andre forelderen. Hvis han/hun lar være risikerer han/hun å ikke få se barnet sitt mer. Dette fører igjen til ytterligere avmakt og raseri (Gardner, 1998).

Noen håper at tålmodighet skal lønne seg. De venter at barnet skal komme til fornuft og gjenvinne sine positive følelser (Warshak, 2000). Andre foreldre skjønner at barna blir manipulert, men klarer ikke la være å ta avvísningen fra barnet personlig. De kan reagere med å bli såret og sint, og til og med avvise barnet sitt (Warshak, 2000). I sistnevnte tilfelle kan man argumentere for at disse foreldrene bidrar til fiendtliggjøringen. Å reagere på denne måten gjør situasjonen verre. Dette strider mot Gardners (1998) påstand om at fiendtliggjorte foreldre ikke bidrar på noen måte for å gjøre seg selv til ofre. Bakers (2006) studie underbygger at fiendtliggjorte foreldre bidrar til sin egen fiendtliggjøring. Hun fant tilfeller hvor den fiendtliggjorte forelderen hadde spilt en rolle i utviklingen av PAS. I noen tilfeller var de passive og uengasjerte, og jobbet ikke hardt nok for å etablere og/eller opprettholde et meningsfullt forhold til barna sine. Eksempler er at de ikke tok kontakt utenom avtalte besøk, droppet avtalte besøk eller ikke møtte opp på skole- og fritidsaktiviteter. Det er viktig å påpeke at dette var et studie der man intervjuet voksne som hadde opplevd PAS som barn, og at de dermed kanskje ikke var klar over all innsatsen som hadde blitt gjort, og eventuelt sabotert. I noen tilfeller trakk foreldrene seg helt unna, tilsynelatende på grunn av sinne eller nederlag.

Avvisning av en forelder har flere determinanter, ifølge et studie av Johnston (2003). I motsetning til Gardner's (1998) beskrivelse av hvordan avvisning av en forelder skjer i PAS så man at foreldre som ble avvist bidro til problemet. Mangler i foreldreferdighet er konsistent og sterkt bundet til avvisning fra barnet. En alternativ forklaring er at disse foreldrene har blitt gjort maktesløse av den alliansen som er laget mot dem. De andre determinantene var en forelders programmering (særlig mødre) og barns sårbarhet (Johnston, 2003).

En vanlig feil blant fiendtliggjorte foreldre var at de ventet for lenge før de handlet. Disse foreldrene opplever at PAS har kommet for langt til at det er mye de kan gjøre når de først forstår hva som har skjedd (Warshak, 2000).

 Dunne & Hedrick's (1994) studie fant at PAS ikke nødvendigvis er en indikasjon på at det er noe patologisk hos den fiendtliggjorte forelderens. Dette gjaldt også forholdet mellom den fiendtliggjorte forelderens og barnet. De fant at PAS primært er et resultat av patologien hos den programmerende forelderens, og hans/hennes forhold til barnet.

Man kan fremme et argument for at mangler i foreldreferdighet som er identifisert av Johnston (2003) eventuelt kan stamme fra uidentifisert patologi.

8.2. Fellestrekk i fiendtliggjøringsprosessen

Et studie av Vassiliou & Cartwright (2001) beskriver hvordan fiendtliggjorte foreldre opplevde fiendtliggjøringen. De fiendtliggjorte foreldrene rapporterer at de over tid utviklet et anstrengt forhold til sine eks partnere. De fleste hadde lite eller ingen kontakt med ekspartneren grunnet gradvis dårligere kommunikasjon (Vassiliou & Cartwright, 2001).

Flere fellestrekk ble funnet blant prosessene i fiendtliggjøringsprosessen. Det første er at de fiendtliggjorte foreldrene beskriver at barna ble "vervet" av de programmerende foreldrene til å bidra til fiendtliggjøringen (Vassiliou & Cartwright, 2001). Dette funnet støtter Gardner's (1998) beskrivelse av barn med PAS. Videre mente de at den programmerende forelderens nære krets også fiendtliggjorde dem (Vassiliou & Cartwright, 2001), noe man igjen finner beskrevet av Gardner (1998).

Det andre fellestrekket gikk på den fiendtliggjorte forelderens følelse av å være maktesløs i situasjonen. Andre, spesielt barna, hadde overtatt kontroll over den fiendtliggjorte forelderens atferd. Barna kunne bestemme om, når og hvordan besøk skulle foregå. Dette maktskiftet mener Vassiliou & Cartwright (2001) er et resultat av barnefordelingsprosessen, selv om det ikke har blitt undersøkt i sammenheng med PAS tidligere.

Det neste fellestrekket omhandler misnøye med så vel behandlere som juridisk sakkyndige. Fiendtliggjorte foreldre opplevde at de profesjonelle aktørene ikke har nok kunnskap om det som skjer, og at de ikke innhenter nok informasjon før de trekker konklusjoner. Psykologisk hjelp disse foreldrene fikk hjalp ikke på situasjonen, og de opplevde at de juridiske aktørene støttet eller til og med hjalp til med fiendtliggjøringen (Vassiliou & Cartwright, 2001). Dette støtter Gardner's (1998) påstand om at dette noen ganger er tilfellet. Ytterlige drøftelse om rollen til henholdsvis behandlere og juridiske aktører blir omtalt i senere avsnitt.

Det fjerde fellestrekket er at de fiendtliggjorte foreldrene attribuerer årsaken til fiendtliggjøringen til de programmerende foreldrenes ønsker og følelser. Nærmere bestemt nevnte de hat, sinne og hevn, eller en kombinasjon av disse faktorene. Resultatene viste ikke detaljer med mulige årsaker til dette (Vassiliou & Cartwright, 2001). Gardner (1998) mener

organiseringen av rettsystemet er en av de mulige årsakene for utvikling av PAS. Det kan ikke utelukkes at det er sammenhenger mellom Vassiliou & Cartwright's (2001) funn og det Gardner beskriver, ved at måten barnefordelingen foregår gir grunnlag for konflikt mellom foreldrene med tilhørende negative følelser.

 Det femte fellestrekket studiet viser er at de fiendtliggjorte foreldrene hadde en følelse av at reduksjonen i besøksrett påvirket forholdet til barna. Det er interessant å merke seg at alle i studiet fikk besøksretten drastisk redusert i den endelige ordningen i forhold til det de fikk i begynnelsen av prosessen. Dette gjaldt også en mor som i utgangspunktet hadde hatt hovedomsorgen for barna (Vassiliou & Cartwright, 2001).

Vassiliou & Cartwrights (2001) studie indikerer dermed flere mulige bidrag til utviklingen av PAS, blant annet endringen i forholdet mellom familiemedlemmer, programmerende forelders følelser, rollen til behandlere og juridiske aktører, og omsorgsordninger.

Dette er tentative resultater, men demonstrerer alvorligheten og kompleksiteten i PAS. Studiet har svakheter ved det lave antallet deltakere, og det at deltakerne selv beskrev seg som ofre for PAS i utgangspunktet.

9. Effekten av PAS på barn og foreldre

Det er viktig å forstå at forelderen som induserer PAS i et barn faktisk utfører en form for emosjonell mishandling. Dette grunnis med at PAS ikke bare kan skape en livslang fremmedgjøring fra en forelder, lidelsen kan også gi livslang psykiatrisk forstyrrelse i barnet. En forelder som uten grunnlag systematisk programmerer et barn til å være fiendtlig innstilt til den andre forelderen, overser den andre forelderens rolle i barnets oppvekst. PAS bringer frem brudd på et psykologisk bånd som i de fleste tilfeller har stor verdi for barnet (Gardner, 1998).

Et spesifikt eksempel er det tidligere beskrevne primitive forsvaret programmerende foreldre benytter, som splitting og projiserende identifisering. Når foreldre lærer barna sine å subjektivt klassifisere andre som bare god eller bare ond, og forsvarer urettferdig behandling av andre, blir barnas evne til sunn intimitet svekket. I tillegg blir barnas evne til å objektivt vurdere andre skadet (Gordon, Stoffey & Bottinelli, 2008). Slike omstendigheter hvor barnet blir nektet å snakke om eller sørge over tapet av forelderen, er skadelig for barnet (Baker, 2005).

Et studie gjort av Baker (2005) hvor hun intervjuet voksne deltakere som selv beskrev seg som fiendtliggjort som barn, fant flere selvrapporterte negative følger. Den første var dårlig selvtillit. Dette kom på grunn av at den fiendtliggjorte forelderen er en del av barnet, og den delen blir sett på som forferdelig. Det gjør også barnet til noe forferdelig. Dette er spesielt ille hvis det er fysiske likheter mellom den fiendtliggjorte forelderen og barnet. Andre bidrag til dårlig selvtillit kom fra at barna får beskjed om at den ene forelderen ikke bryr seg om dem. I tillegg har mange deltakere skyldfølelse fordi de har sviktet den fiendtliggjorte forelderen. Den andre negative følgen var at 70% av deltakerne rapporterte episoder med depresjon som

voksne. Den tredje er at en tredjedel av deltakerne beskrev at de hadde hatt problemer med alkohol og narkotika en eller annen gang i løpet av livet. Den fjerde er at flere av deltakerne beskrev at de hadde vanskelig for å stole på seg selv og/eller andre mennesker. Noen kvinner som hadde blitt fiendtliggjort fra faren beskrev at de hadde problemer med å stole på at en mann kunne elske dem. En annen versjon av dette var at flere følte at de tvilte på sine egne vurderinger av andre mennesker, fordi de som barn hadde fått beskjed om at en forelder som de hadde et godt forhold til egentlig var en dårlig person. Den femte var at mønsteret hadde gjentatt seg ved at flere nå var fiendtliggjort fra sine egne barn. Noen hadde for eksempel giftet seg med en partner med lik personlighet som den programmerende forelderen. Dette hadde skapt samme situasjonen om igjen. Andre hadde blitt fiendtliggjort fra sine barn av sin egen opprinnelige programmerende forelder. Den sjette er at to tredjedeler av deltakerne var skilt minst en gang, noe som er høyere en gjennomsnittet. Den syvende består av flere effekter som ble beskrevet av et mindre antall deltakere, og ikke vil bli nærmere beskrevet her (Baker, 2005).

Det er flere aspekter man kan merke seg fra Bakers studie (2005). Det er vanskelig å skille disse følgene fra følger barn får fra skilsmisse generelt, og følger barna fikk fra den underliggende patologien hos forelderen som også førte til programmeringen. Man får allikevel innsikt i disse menneskenes opplevelse av sine erfaringer. Mange rapporterte at de også hadde flere positive opplevelser i livet, og mange hadde gode personlighetskarakteristikker. Videre rapporterte ikke alle deltakerne alle plagene Baker fant. Funnene fra studiet kan ikke generaliseres på de som blir fiendtliggjort mer subtilt, og kanskje ikke selv er klar over at dette har hendt dem (Baker, 2005).

En annen studie hadde deltakere som rapporterte at de hadde følelsen av at de var fiendtliggjort mot en forelder under oppveksten. De indikerte at de hadde hatt lav kvalitet på foreldre/barn-forholdet. I tillegg hadde de signifikante relaterte følelser av å bli fiendtliggjort tilbake av den fiendtliggjorte forelderens. Relatert til disse følelsene var også et videre dårlig forhold til den fiendtliggjorte forelderens som voksen. Selv om det ikke er ønskelig å trekke årsak/virkning-slutninger, kan det antas at følelsen av fiendtliggjøring fra en forelder kan øke følelsen av at den forelderens er avvisende og fjern. I tillegg kan man forestille seg at hvis man husker barndommen med fiendtliggjøringsforsøk, kan man nedvurdere sitt nåværende forhold til den forelderens. Tiden leger altså ikke alle sår (Monè & Biringen, 2006). I samme studiet fant man også at forholdet til den programmerende forelderens ble rammet. Effekten var sterkere hvis programmerende forelder var far. Funnene ble gjort retrospektivt, og man vet ikke om det ble gjort faktiske forsøk på fiendtliggjøring i disse familiene. Studiet er altså ikke direkte knyttet til PAS. I tillegg var det spørsmål om det kan generaliseres til hele populasjonen, da studiet hovedsakelig ble gjort på kvinnelige collestudenter (Monè & Biringen, 2006).

Gardner (2006b) har ekstrapolert prediksjoner om negative følger på barn ut fra de barna man ser med PAS i dag. Disse vil bli nevnt kort her. Artikkelen skiller mellom følger for barn i saker der falske beskyldninger om seksuelt misbruk er involvert, og følger for barn i saker der dette ikke er involvert.

Barn som har fått indoktrinert falske seksuelle misbruksanklager kan få mange ettervirkninger (Gardner, 2006b). Disse falske beskyldningene er en vanlig følge av PAS, spesielt hvis andre forsøk på fiendtliggjøring har feilet. Det er vanligst at fedre utsettes for disse beskyldningene, men også mors nye partner kan bli offer for denne taktikken. Barn som får indoktrinert slike

løgner vil kunne slite med å skille mellom fantasi og virkelighet. De kan få en overdreven vaksomhet og frykt, antisosial og psykopatisk atferd, promiskuøs atferd og de kan bli skapt om til profesjonelle ofre (Gardner, 2006b). Barn med PAS som ikke har fått indoktrinert falske misbruksanklager kan i følge Gardner få andre alvorlige plager. Gardner nevner flere alternative diagnoser fra DSM-IV som disse barnas plager kan utgjøre. Disse er atferdsforstyrrelse, antisosial personlighetslidelse, separasjonsangstlidelse, dissosiative lidelser, vrangforestillingslidelser, narsissistisk personlighetslidelse og kjønnsidentitetsproblemer. I tillegg ser man at disse barna ofte blir programmerende foreldre selv når de blir voksne (Gardner, 2006b).

Lowenstein (2006) beskriver spesifikke problemer barn lider under på grunn av PAS. Han har ikke oppgitt hvilke kilder eller erfaring han baserer dette på. Følgene for barn som det er snakk om kan vare i kort eller lang tid, og ikke alle symptomene dukker opp hos alle barn. Det er forskjeller mellom barn i ulike aldre, de vil reagere ulikt på PAS etter hvilken aldersgruppe det er snakk om. Noen av disse følgene vil kreve behandling av barnet for å fjerne effekten av dem. Problemene kan være sinne, mangel eller tap av impuls kontroll i atferd, tap av selvtillit og selvrespekt, klenging og separasjonsangst, utvikling av frykt og fobier, depresjon og selvmordstanker, søvnforstyrrelser, spiseforstyrrelser, skoleproblemer, enurese og enkoprese, stoffmisbruk og selvdestruktiv atferd, tvangshandlinger, angst og panikkanfall, skadet seksuell identitet, dårlig forhold til jevnaldrende og overdreven skyldfølelse. Det er ikke den programmerende forelders intensjon at barna skal lide, men det skjer (Lowenstein, 2006).

Både Gardner (2006a) og Lowenstein (2006) beskriver følger som virker svært uspesifikke. Gardner's (2006a) data er basert på prediksjon, og Lowenstein's (2006) oppgir ikke hva han

baserer sin artikkel på. Det ser mer ut som en liste over hva som kan feile barn og unge, enn spesifikke følger av et syndrom. Likevel kan stress og påkjenninger fremkalle alle disse følgene, og PAS slik det beskrives vil kunne påføre barn stress og påkjenninger.

Følger av PAS må forskes mer på før man kan trekke spesifikke konklusjoner, men man kan trekke tentative slutninger rundt at PAS vil kunne gi negative følger for barnet.

Fiendtliggjorte foreldre som var deltakerne i et studie av Vassiliou & Cartwright (2001) beskriver at omstendighetene rundt PAS hadde hatt alvorlige negative konsekvenser for dem, både emosjonelt og finansielt. De ville alle sammen gå langt for å unngå å oppleve fiendtliggjøring igjen. Alle deltakerne fortalte at de fremdeles hadde håp om en gjenforening med barna i fremtiden. De mente selv at å holde kontakten med barna økte sannsynligheten for dette. Gardner (1998) beskriver også PAS som ødeleggende for de fiendtliggjorte foreldrene.

9.1. Behandlerapparatets og rettssystemets oppgave

9.1.1. Gardners syn

Gardner (2004a) har lagt frem et eget forslag til hvordan man skal behandle de tre ulike gradene av PAS i domstoler og i helsevesen. I milde tilfeller av PAS skal – ifølge Gardner (2004a)- rettssystemet ikke gjøre noe, barnet blir hos den programmerende forelderen. I moderate tilfeller skal rettssystemet komme med sanksjoner og pålegge terapi i de fleste tilfellene. I noen tilfeller kan man overføre daglig omsorg til den andre forelderen og begrense kontakt med den programmerende forelderen. Ved alvorlig grad av PAS skal daglig omsorg overføres. Det skal også opprettes et program hvor man etablerer et nøytralt sted hvor man

overleverer ungene til besøk hos programmerende forelderen. Etter hvert kan besøk øke hvis forelderen ikke fortsetter med programmering. Helsevesenets rolle er at det i milde tilfeller som regel ikke er nødvendig med deres hjelp, i moderate skal det gjennomføres terapi og i alvorlige skal de overvåke programmet for overlevering av ungene til besøk. Tabell over de ulike tilnærmingene i domstoler og helsevesen Gardner (2004a) har gjort ser man i Appendiks.

9.1.2. Behandlingsapparatets oppgaver

Når det gjelder behandling/intervensjon av PAS anbefaler Gardner (1999b) forskjellige former for familierapi. Denne mener han må ha en streng og autoritær karakter. I tillegg er det viktig med støtte fra retten for det man vil gjennomføre.

Man må unngå å bruke direkte konfronterende teknikker, men indirekte og beregnede strategier, mener Everett (2006). I tillegg er det viktig at man bruker en terapeut, og ikke lar partene få gå til separate behandlinger. Spesifikke mål (basert på klinisk erfaring fra forfatteren, og de er uavhengig av terapeutisk tradisjon) er som følger (Everett, 2006):

1. Utfordre de lukkede grensene til familien med PAS øyeblikkelig.
2. Forsette med dette ved å invitere familiemedlemmer fra den utvidede familien (tanter, onkler, besteforeldre) til timene.
3. Vurdere å samle hele kjernefamilien, gi struktur og trygghet. Dette er ikke uten risiko.
4. Bruke subtile intervensjoner for å stanse eller gi nye rammer til de fiendtliggjørende utsagnene.
5. Splitt og hersk, dette fungerer hvis punkt nr 3 ikke virker gjennomførbart. Møt ulike subsystemer av kjernefamilien.

6. Bruk ressurser fra den utvidede familien til å åpne grensene og stanse fiendtliggjøringen.
7. Unngå å kun jobbe med den programmerende forelderen og barnet.
8. Vurder å fjerne barnet fra det programmerende systemet.

En kan reise spørsmål ved hvordan denne blandingen av rettslige tiltak og behandling kan fungere. Dette gjelder spesielt med hensyn til bruken av tvang og at det er usannsynlig at dette vil fungere eller la seg implementere i Norge. Det kan i tillegg være vanskelig å få gjennomført terapi med en familie som er i så stor konflikt at barnet utvikler PAS. Ønske om å virke samarbeidsvillig kan kanskje sørge for oppmøte, men motivasjon, samarbeid og faktisk endring vil være en stor utfordring for klinikerens. For å gjennomføre tiltak og behandling i Norge bør man tilpasse metoder og forske på hvordan man best kan hjelpe med utgangspunkt i norske forhold.

Strategier det anbefales å hjelpe den fiendtliggjorte forelderen med er, i tillegg til terapi for å takle situasjonen, hjelp til hvilken atferd de burde ha i situasjonen de har havnet i. Alternative måter å forholde seg på er: å viske ut den feilaktige informasjonen ved å vise motstridende informasjon, unngå handlinger som plasserer barnet midt i konflikten, vurder måter man kan dempe de sårede og sterke følelsene til den programmerende forelderen, finne måter å svekke styrkene til koalisjonen på ved å være hyggelig og høflig, og alltid prøve å holde kontakt (Ellis, 2005). I tillegg kan det å lese om andres erfaringer hjelpe (Baker, 2006). Å være rolig, kontrollert, ikke gi opp, forstå at barnet også er offer, gjøre tiden med barnet positivt og å oppsøke støtte er også gode strategier (Major, 2006).

Anbefalingene som er kommet mangler foreløpig empirisk støtte, men kan være gode utgangspunkt for videre forskning. Behandlingsmetoder vil trenge omfattende forskning før man kan si noe om best fremgangsmåte og effekt. I tillegg bør man lete etter andre løsninger enn behandling.

9.1.1. Det norske rettsystemet

I Norge er det barneloven av 08.04.81 som regulerer barns stilling ved samlivsbrudd. I barneloven fokuserer man, som nevnt tidligere, på barnets beste ved avgjørelsen i barnefordelingssaker (Barneloven §48, 1981).

I april 2004 trådte det i kraft nye saksbehandlingsregler for domstolene i barnefordelingssaker. De nye saksbehandlingsreglene gir blant annet dommeren anledning til å bruke sakkyndige i mye større utstrekning, og på en mer fleksibel måte (Barne og likestillingsdepartementet, 2009, se Appendix). De nye saksbehandlingsreglene ble innført av hensyn til at en langvarig tvist for domstolene kan forsterke konflikter, og dermed være skadelig for barnet. Det er i tillegg et mål at foreldrene kommer til enighet om barnefordelingsspørsmål uten rettssak, da dette kan virke konfliktdepende og være positivt for fremtidig samarbeid (Barne- og familiedepartementet, 2004). En metode som har tatt utgangspunkt i dette har allerede vært under utprøving ved flere norske domstoler. Domstolen som prøvde dette først var Indre Follo tingrett, i 1997. Prosjektet utprøvingen baserte seg på heter ”Konflikt og forsoning”. Her brukes møter hvor målet er å samarbeide om å finne en løsning som et alternativ til å reise rettssak (Rønbeck, 2006). Resultatene av dette prosjektet er positive, da bare 5% av 70 saker kom opp igjen for retten (Rønbeck, 2004). Det er viktig at sakkyndige passer på at begge foreldrenes synspunkter blir ivaretatt i en slik forhandling, slik at en eventuell dominerende part ikke får uforholdsmessig sterk påvirkning på resultatet.

I forhold til PAS kan man se at den norske vektleggingen på konfliktdeмпing, samarbeid, å korte ned tiden og å ha barnets beste som overordnet hensyn vil være positivt. Gardner (1998) har på sin side beskrevet at nettopp det å sette to parter opp mot hverandre hvor en skal vinne, skaper PAS. Han mener også at det beste man kan gjøre er å få en rettsavgjørelse så snart som mulig. I tillegg er det et problem når partenes advokater jobber kun ut i fra sin klients ståsted, noe som eskalerer konflikten. Advokater burde skolerer i disse problemstillingene.

Et annet moment i de nye saksbehandlingsreglene er at aldersgrensen for høring av barn ble senket fra 12 til 7 år. Dette betyr at loven bestemmer at barn ned til 7 års alder har rett til å si sin mening, blant annet i sak om hvilken av foreldrene barnet skal bo hos. Etter fylte 12 skal det legges stor vekt på hva barnet mener (Barneloven §31). Dette betyr at barn i stor utstrekning kan påvirke hvem de skal bo hos, spesielt gjelder dette hvis barnet er over 12 år. Jeg vil påpeke at dette gir foreldre insentiv til å forsøke å programmere barnet, ved at de vet at dette kan påvirke avgjørelsen. En vektlegging av å finne metoder for å la barnet si sin mening samtidig som det skal slippe å bli utsatt for press eller programmering fra foreldre vil være svært viktig.

10. Mødre i overtall?

Gardner (1998) mener at det er et flertall av mødre som er den programmerende forelderen.

Grunnlaget for dette ligger i hans egen erfaring, og erfaringen til flere av hans kollegaer

(hentet fra et uformelt spørreskjema han sendte til sine kollegaer). Gardner selv mener mødre

utgjør 85% av programmerende foreldre, mens hans kollegaer svarte at de utgjorde fra 60-

95%. Kun en mente at andelen var 50%. Andre har også beskrevet en kjønnsforskjell (Dunne

& Hedrick, 1994). Denne kjønnsforskjellen øker enda mer når påstander om seksuelt misbruk

er innkorporert inn i PAS, men utjevnes mer hvis påstander om omsorgssvikt også regnes med

(Kopetski, Rand & Rand, 2006). Dette fenomenet med falske påstander om seksuelt misbruk

vil bli tatt videre opp senere i oppgaven. Gardner (1998) trekker frem at kvinner oftere bruker

psykologiske metoder, mens menn heller benytter fysiske metoder. Han mener det er derfor

kvinner oftere er programmerer i PAS, mens menn har høyere sannsynlighet enn kvinner for å

utøve fysisk vold.

Dunne & Hedrick (1994) fant i sin studie at moren med daglig omsorg var den som oftest var

den programmerende forelder, men også tilfeller hvor fedre og mødre uten den daglige

omsorgen var programmerer ble observert.

Mødre er i overtall som programmerere. Dette betyr ikke at ikke menn programmerer, så man

bør ikke bruke kjønns spesifikke merkelapper på de ulike rollene (Gardner, 1998). Denne

beskrivelsen av forskjell mellom kjønnene har gjort at Gardner har blitt beskyldt for å være en

mannsjåvinist. Han selv finner dette merkelig. Mødre har blitt tapere i den nye ordningen

rettsystemet anvender ved barnefordeling, i følge Gardner (1998), og han har stor sympati for

dem. Han sier at i de fleste saker han har hatt har han anbefalt at moren får hovedansvaret for

barnet, selv om hun induserer PAS hos barnet (Gardner, 1998). Han begrunner dette med at

den forelder som har det sterkeste og sunneste psykologiske båndet til barnet bør ha hovedomsorgen. Selv om moren inducerer PAS, kan hun altså fremdeles være den som har det beste psykologiske båndet med barnet. Som nevnt er det bare grunnlag for overføring av hovedansvar for barnet fra den PAS-induserende forelder til den fiendtliggjorte forelder i en liten andel av tilfellene, det vil si de mest alvorlige tilfellene (Gardner, 1998).

At overføring av hovedomsorg burde skje i de mest alvorlige tilfellene er et poeng i forhold til at PAS er en diagnose som kan bli attraktiv for de som ønsker en slik overføring (Gardner, 1998). Terapeuter som støtter en part, men som ikke klarer å begrunne en overføring av hovedomsorg, kan bruke denne diagnosen som grunnlag for overføring. Foreldre kan også feilaktig beskyldte hverandre for å inducere PAS hos barnet. Grunnen til dette er at i alle skilsmisser vil foreldre, bevisst eller ubevisst, kritisere den andre forelder overfor barnet. I tillegg vil barnet ofte videreføre denne informasjonen til den kritiserte forelder. Dette kan bli misforstått som programmering og barns fiendtlige kampanje mot forelder. Uskyldige, sjeldne eller tilfeldige eksempler kan bli plukket opp og sett på som bevis på at PAS er til stede (Gardner, 1998). Man kan som regel finne noen argumenter for at den andre forelder prøver å inducere PAS i barnet. Dette fører til en fare for at foreldre eller terapeuter vil se PAS der det ikke eksisterer. En annen mulighet er at noen prøver å få milde former for PAS til å være alvorligere enn de er, og dermed feilaktig grunnlag for en overføring av hovedomsorgen for barnet (Gardner, 1998).

Kopetski's oversikt over frekvens av PAS fra 1976 til 1990 viste at kjønnsforholdet hos programmerende foreldre lå på 2 mødre per far (2:1) gjennom hele perioden. Andelen programmerende fedre økte, men dette ble også fulgt opp av at antall programmerende mødre økte, slik at forholdet holdt seg stabilt (Kopetski, Rand & Rand, 2006).

Kopetski mente at sosiale og kulturelle holdninger er ansvarlig for kjønnsforskjeller man finner i PAS. For eksempel kom beskyldninger om vold kun fra kvinner, selv om flere fiendtliggjorte fedre kunne dokumentere bruk av vold mot seg fra kvinner (Kopetski, Rand & Rand, 2006).

I en studie der deltakerne som så på seg selv som fiendtliggjorte svarte på internett var 40% av svarene (N=97) fra kvinner. Selv om det er mulig at flere kvinner svarer på internettundersøkelser, er en annen mulighet at kjønns skillet ikke er så skarpt som Gardners (1998) estimat. Det kan også være tilfelle at det har vært en endring over tid i ratio mellom kjønnene. Et annet interessant funn vedrørende kjønn gikk ut på at kvinner og menn bruker samme strategier, uavhengig av om de brukes på jenter eller gutter (Baker & Darnall, 2006).

I senere tid beskriver også Gardner (2002a) at det har skjedd en forskyvning i kjønnsfordelingen. Hans egen erfaring tilsier at kjønnsforholdet nå er at det er like mange menn som kvinner som er programmerere. Dette betyr at det også er like mange kvinner som menn som nå blir fiendtliggjort. Grunnlaget for dette skiftet i kjønnsandel mener Gardner (2002a) kommer fra den økende populariteten for delt omsorg. Fedre har nå mye bedre tid med barna sine, og det gir dermed økte muligheter til å programmere. I tillegg mener Gardner at en annen mulighet er at økende kunnskap rundt PAS gir fedre mulighet til å lære seg metodene kvinner tidligere har brukt. Han åpner også for at det sannsynligvis er mange andre faktorer som bidrar til dette skiftet.

Etter mitt syn vil det kunne være en mulighet for at tidligere anslag om at kvinner har vært overrepresentert som programmerere kan ha vært et resultat av målefeil av Gardner m.fl.

Med dette skiftet argumenterer Gardner (2002a) for at interessegrupper som tidligere sto sterkt på sin sak for eller mot PAS nå skader sine egne interesser. Grupper for kvinners rettigheter har tidligere stått sterkt imot at PAS finnes, og i dag skader dette også kvinner.

Johnston's studie (2003) fant at barn involvert i en rettstvist viste flere tegn på å velge side med moren og dermed viste større fiendtlighet mot faren. Det var ikke signifikant flere barn som hadde valgt side med far i den gruppen som var involvert i en rettstvist enn det var i fellesgruppen (barn i skilsmisse). Funnene støttet synet på at den forelderen som har barnets støtte (spesielt mødre) bidrar til barnets avvisning av den andre forelderen. At mødres atferd lettere kan sabotere barnets forhold til far en omvendt kan komme av at barn har et større avhengighetsforhold til moren, eller at mødre har mer tilgang til barnet og dermed mulighet til å utøve denne påvirkningen (Johnston, 2003).

11. PAS i andre situasjoner enn barnefordeling

Dunne & Hedrick (1994) gjennomførte en studie der de forsøkte å analysere de fremtredende karakteristikene i Gardner's beskrivelse av PAS. Deres funn indikerte at syndromets forekomst er uavhengig av hvor langt forhold paret har hatt før bruddet. I tillegg fant de at PAS kan oppstå rett etter separasjon eller mange år etter skilsmisse, i motsetning til Gardner's (1998) beskrivelse av at det hovedsakelig oppstår i sammenheng med barnefordelingen. De fant også at syndromet finner sted i alle aldersgrupper. Dette gjaldt dermed både meget unge barn og ungdom som hadde hatt et godt forhold til den fiendtliggjorte forelderen i årevis etter skilsmissen. Syndromet kan omfatte alle barna i familien, eller bare et av barna.

PAS kan også forekomme i intakte familier (Baker, 2006). Selv om Gardner (1998) ikke utelukker at det kan skje i andre sammenhenger enn den han beskriver, så viser Baker's studie at andelen som skjer uavhengig av barnefordeling er større enn den Gardner beskriver. I tillegg viste Baker's studie (2006) at PAS kan forekomme uten at skilsmissekonflikten involverer rettsystemet. Dette skjer når fiendtliggjorte foreldre ikke hadde finansielle ressurser til dette, når de ikke visste at de kunne gjøre det, eller at de ikke trodde de ville vinne. Baker (2006) vil altså utvide forståelsen av PAS. Støtte til Baker (2006) kommer fra et studie som fant at følelser av fiendtliggjøring var tilstede i både intakte og skilte familier, og at konfliktnivået var en bedre indikasjon på følelser av fiendtliggjøring enn om foreldrene var gift eller skilt (Monè & Biringen, 2006).

Sjögren (2006) beskriver 5 kasus med 10 barn involvert hvor programmerer var sosialarbeider, og fiendtliggjort forelder var mor. Hun argumenterer for at disse arbeiderne kan være en

erstatning for en forelder, og deres negative følelser overfor en forelder kan indusere PAS hos barn. Oppgaven vil ikke gå nærmere inn på denne problemstillingen.

12. Den nye partnerens rolle

Det er ganske forutsigbart at foreldres nye partnere vil kunne bli involvert i en konflikt om barna, og at de i så fall høyst sannsynlig velger siden til sin nye partner. Den nye partneren til en fiendtliggjort forelder vil gjerne være til støtte og gi sympati til sin partner. På den andre siden kan partnerne til de programmerende foreldrene av og til innta en mer synlig rolle i forhold til selve utviklingen og opprettholdelsen av PAS. Gardner (1998) trekker frem et eksempel **En kvinne som ikke hadde barn selv, og som gjerne ville være mor, så det som positivt at den biologiske moren ble utestengt av barnas liv.** Warshak (2000) bringer også dette opp som et grunnlag for ønske om utestegning av biologisk forelder.

Gjengifte er ganske vanlig etter skilsmisser, og dårlig tilpasning til denne nye situasjonen kan skape eller forverre PAS (Warshak, 2000). Dette er en ny årsaksfaktor til utvikling og forverring av PAS. Ifølge Warshak (2000) kan utvikling eller forverring av PAS oppstå ved begynnelsen av det nye forholdet til den ene av foreldrene, som regel i det øyeblikket den andre forelder får vite om det. **Selv de som greier å omgås normalt etter skilsmissen er ikke immune mot effekten et nytt forhold hos den ene parten kan ha. Dette gjelder spesielt de som ennå har tilknytning til den andre parten, eller de som hadde et ubevisst håp om gjenforening. De får vanskeligheter med å takle sjalusi og skader på selvtilliten. Istedenfor å innse hvor disse ubehagelige følelsene kommer fra, bruker mange ulike forsvar. En populær metode er å påstå at man er sint fordi man er bekymret for hvordan barna vil takle dette nye giftemålet.** Hvis barna ikke har vist noen tegn til at dette er vanskelig, vil det være meget sannsynlig at forelder prøver å rasjonalisere sine egne vanskeligheter, eller overføre dem til barna. **En annen metode er å påstå at man er bekymret over hvordan den nye stepforelder er, og hvordan han/hun forholder seg til barna.** PAS kommer inn i bildet når en forelder kanalisere de negative følelsene den andre partnerens gjengifte gir inn i en svertetekampanje mot den

andre forelderen og den nye partneren. Det kan også være tilfelle at den ene forelderen er reelt bekymret for hvordan den andre forelderen eller den nye partneren oppfører seg overfor barnet. Dette burde da tas opp i plenum, og den andre forelderen burde gi den bekymrede forelderen tilgang til informasjon om hvordan rutiner og situasjoner behandles i deres hjem (Warshak, 2000).

Den destruktive kritikken kan også komme fra den forelderen som går inn i et nytt forhold, og den nye partneren. Det er fire typer dynamikk som er identifisert som triggere for å forsøke å fiendtliggjøre barna mot den andre forelderen i slike tilfeller. Det kan være flere enn en dynamikk til stede samtidig. Den første er ønsket om å søke hevn over partneren. Den andre er å eliminere den andre forelderen fra barnas liv for å lage rom til den nye steforelderen. Den tredje er at det kan oppstå en følelse av konkurranse mellom ekspartneren og den nye steforelderen. Den fjerde er det nye parets forsøk på å samle seg rundt en felles fiende (Warshak, 2000).

Konkurransfølelsen kan gå begge veier, ved at den ugifte forelderen føler at barna kanskje foretrekker den nye steforelderen eller den nye familien. Dette kan føre til et forsøk på å skape splid mellom barna og den nye familien, eller mellom barna og steforelderen (Warshak, 2000).

13. Skillet mellom PAS og faktisk grunnlag for avvísning/negativ atferd

I Baker & Darnall's studie (2006) rapporterte 29 av 97 fiendtliggjorte foreldre at den programmerende forelderen hadde rapportert dem til myndighetene. 14 av de 29 brukte spesifikt ordene "falsk beskyldning om misbruk", mens den andre halvparten refererte til beskyldninger om vold i hjemmet eller ikke oppga hvilke beskyldninger det gjaldt. Å skille mellom disse falske og andre ekte beskyldninger vil være et problem for myndigheter så lenge man ikke har en valid og standardisert metodikk for å vurdere dette (Baker & Darnall, 2006)

Gardner (1999a) erkjenner at det er flere muligheter for å misbruke PAS-diagnosen. Den ene er at foreldre som faktisk mishandler/misbruker barnet kan si at fiendtligheten kun stammer fra PAS. Den andre er at programmerende foreldre kan si at fiendtligheten stammer fra faktisk misbruk/mishandling, og ikke PAS. Det er altså viktig å kunne skille mellom PAS og faktisk mishandling, misbruk eller forsømmelse. Gardner (1999a) har en artikkel hvor han mener å kunne gi et bidrag til hvordan man skal gjøre dette skillet. Grunnlaget for bidraget hans kommer også her fra hans erfaring. Han beskriver flere kriterier for å skille mellom disse kategoriene, både hos barn og foreldre. Dette gjør også Bernet (2006), som beskriver hvordan man skal forholde seg i barnefordelingssaker hvor slike beskyldninger dukker opp.

Begrepet "mishandling" vil videre i oppgaven referere til fysisk misbruk, seksuelt misbruk, forsømmelse og også atferd som skremmer barna, som for eksempel å komme med trusler.

13.1. Måter å skille på

13.1.1. Barn med PAS og barn som har blitt mishandlet

Når man skal skille mellom PAS og mishandling bør man først se på de 8 hovedsymptomene til PAS. Det er sannsynlig at barn med PAS viser flere av disse symptomene, og sannsynlig at barn som blir mishandlet ikke gjør det. Videre kan man se på symptomene til post traumatisk stressyndrom. Mange barn som har blitt mishandlet vil vise slike symptomer, mens barn med PAS sjelden gjør det (Gardner, 1999a).

Barn som har blitt mishandlet vil som regel huske historien sin med relativ letthet, mens barn med PAS kan behøve påminnelse fra den voksne eller eldre søsken. I tillegg vil barn som har blitt mishandlet ha like, men ikke nøyaktig like historier, noe som er mer sannsynlig ved søsken som har PAS (Gardner, 1999a).

13.1.2. Rollene til partene i foreldrepåret

Noe man kan se på er hvordan foreldrene samarbeider med nøytrale psykologer eller annet helsepersonell. Med nøytral menes det at psykologen ikke bare har kontakt med den ene parten. Forelderen som er skyldig, enten det er i å indusere PAS eller mishandle vil som oftest være lite samarbeidsvillig, da de kan bli avslørt. Forelderen som er offer, enten det er snakk om fiendtliggjøring eller mishandling av barnet og/eller seg selv, vil som oftest være samarbeidsvillig. Man kan altså skille mellom partene i et enkelt par ved hjelp av denne forskjellen. Man klarer derimot ikke å skille mellom programmerende forelder og en mishandlende forelder ved hjelp av dette, da de begge vil være generelt lite samarbeidsvillig (Gardner, 1999a).

Det samme gjelder grad av løgn i evalueringer. Programmerende foreldre og foreldre som mishandler vil vise større grad av dette enn fiendtliggjorte og andre foreldre. Heller ikke her klarer man å skille mellom PAS induserende forelder og foreldre som mishandler (Gardner, 1999a).

En annen måte å skille mellom partene i foreldreparet er å se på om den ene utviser psykopatisk atferd. Foreldre som mishandler og programmerende foreldre har mer sannsynlig slike trekk enn den uskyldige eller fiendtliggjorte foreldre (Gardner, 1999a). Forelder som mishandler og programmerende foreldre har også ofte innslag av paranoia som ikke finnes hos de andre partene (Gardner, 1999a).

13.1.3. Programmerer og offer

Forelder til barn som er blitt mishandlet (den parten som ikke har mishandlet barnet) vil ikke bruke enhver anledning de kan til å ta opp mishandlingen av barnet, slik en programmerende forelder ofte vil (Gardner, 1999a).

Både programmerende foreldre og foreldre til mishandlende barn er ofte overbeskyttende overfor barna sine når det gjelder kontakt med den andre forelderens. Forskjellen ligger i at hos programmerende foreldre er dette utvidet til å gjelde andre situasjoner også. Foreldre til mishandlende barn fokuserer mest på interaksjonen mellom den andre forelderens og barnet, og kan i noen trygge situasjoner godta at den andre forelderens og barnet har kontakt. Dette kommer av at programmerende foreldre ikke ser verdien av at den andre forelderens har kontakt med barnet, noe foreldre til mishandlede barn ofte gjør. Foreldre til mishandlede barn har oftere håp om at forholdet mellom barnet og den forelderens som mishandlet skal kunne reddes, selv om de er veldig forsiktige med hva de godtar av kontakt (Gardner, 1999a).

13.1.4. Programmerer og mishandler

En forelder som mishandler og viser psykopatiske trekk har ofte det i andre situasjoner også.

En programmerende forelder viser ofte disse trekkene kun i sammenheng med

programmeringen (Gardner, 1999a). I tillegg begrenser ofte ikke den forelderen som

mishandler seg til barna, men har også mishandlet den andre forelderen. Påstander om

mishandling av den andre forelderen kommer også i PAS-tilfeller, men den programmerende

forelderen fokuserer hovedsakelig på mishandlingen av barna. Det er dette som vil veie tyngst i barnefordelingssaken (Gardner, 1999a).

Når det er snakk om PAS ser man som regel indikasjoner på at mishandlingen ikke har begynt

før det ble klart at en barnefordeling skulle skje. Påstander om lengre perioder er ofte tilstede,

men man har ofte indikasjoner på at dette ikke stemmer. I saker med mishandling har

mishandlingen ofte foregått over lengre tid (Gardner, 1999a). Mishandling forekommer ofte

gjennom generasjoner, og kan være en indikasjon på at dette er tilfelle (Gardner, 1999a).

13.1.5. Mishandler og fiendtliggjort

Den fiendtliggjorte forelderen er ofte normalt opptatt av sin families fysiske velvære. Han/hun

vil være engasjert i å skaffe nok penger til familien, slik at de har mat, klær, husvære og

barnepass. En forelder som mishandler har oftere et mer egoistisk syn på pengene han/hun

tjener, og bryr seg ikke om hvordan familien har det (Gardner, 1999a). De foreldrene som

mishandler har oftere impulsivitetsproblemer, som skinner igjennom i andre områder av livet.

En fiendtliggjort forelder vil som oftest ikke ha noen problemer med dette. Man kan også se

på forskjeller i historien deres angående et fiendtlig personlighetsmønster (Gardner, 1999a).

14. Diagnoser som erstatning for PAS

Gardner (2003) mener at selv om PAS ikke er med i DSM-IV vil det foreligge nok forskning neste gang den skal opp til revisjon til at lidelsen kan vurderes seriøst som et tillegg der. Frem til da mener han at terapeuter kan bruke andre diagnoser hvis de trenger det. Diagnosene har noen fellestrekk med PAS som rettferdiggjør at man bruker dem som erstatning for PAS, selv om Gardner understreker at de i realiteten ikke erstatter PAS. Han har flere forslag til hvilke man burde bruke. Eksempler her er at hvis det er et alvorlig tilfelle, og både barnet og den programmerende forelderen er paranoid, trekker han frem DSM-IV diagnosen *delt psykotisk lidelse* (*Shared psychotic disorder*). Hvis barnet i et enten mildt, moderat eller alvorlig tilfelle er antisosial, mener han at man kan bruke *atferdsforstyrrelse* (*Conduct disorder*). Hvis barnet ikke vil skilles fra den programmerende forelderen kan det oppfylle diagnosen *separasjonsangst* (*Separation anxiety disorder*). I noen tilfeller med hjernevasking kan man vurdere *dissosiativ lidelse ikke nærmere spesifisert* (*Dissociative disorder not otherwise specified*). Andre aktuelle lidelser og argumentene for bruk av disse kan man finne mer om i Gardner (2003).

Selv om Gardner ikke mener disse diagnosene kan erstatte PAS, så sier anbefalingen hans noe om det uspesifikke ved PAS, når han mener man kan bruke disse svært ulike diagnosene som erstatning for samme syndrom.

15. PAS - en diagnose?

Som nevnt i innledningen er PAS omstridt, men det er ingen uenighet om at noen barn lider under fremmedgjøring fra en forelder etter skilsmisse. Hos mange skjer dette uten at det har sammenheng med faktorer i det tidligere foreldre/barn-forholdet, og den andre forelderen bidrar ofte til denne fremmedjøringen (Warshak, 2000). Gordon, Stoffey & Bottinelli (2008) konkluderer også med at det er få som argumenterer mot at en forelder kan gjøre et barn fiendtlig mot den andre forelderen i en bitter skilsmisse. Uavhengig av om man kaller dette PAS eller ikke er det åpenbart at det å forstå dynamikken, og under hvilke forhold dette skjer, er viktig for å hjelpe familier (Warshak, 2000).

15.1. En omstridt diagnose

Gardner (2003) forklarer at årsakene til kontroversen rundt PAS-diagnosen kommer av dens tilknytning til barnefordelingssaker. PAS kan brukes for å påvirke utfallet av disse sakene.

Alle nye diagnoser er omdiskuterte, men PAS står i særstilling på grunn av måten rettsystemet er bygget opp. Motpart i en sak hvor en part argumenterer for at PAS er til stede vil gjøre alt for å motbevise, og dra i tvil at dette er et syndrom man kan bruke i saken.

PAS blir altså trukket frem og angrepet i rettssaker. Psykologisk sakkyndige involvert i disse sakene (artikkelen beskriver forhold fra USA) blir ofte polarisert i forhold til PAS.

Støttegrupper for mødre, fedre og ofre for seksuelt misbruk har også blitt rekruttert til den opphetede debatten (Dunne & Hedrick, 1994).

Psykologiske diagnoser blir i økende grad kontroversielle når de ikke bare blir utsatt for objektiv forskning, men også kommer i sentrum for konkurrerende interessegrupper. Dette er

tilfellet for PAS (Gordon, Stoffey & Bottinelli, 2008). Selv om noe er kontroversielt kan det likevel være en realitet. Det er dermed ikke et valid argument for å forkaste syndromet mener Gardner (2002b).

American psychological association (APA) har kommet med en uttalelse om PAS, som sier at de ikke har et offisielt standpunkt om det angivelige syndromet (APA, 2005). At APA ikke anerkjenner PAS ser ikke Gardner (2002b) på som et argument mot PAS. APA har ikke noen liste over sykdommer som de anerkjenner. Det er heller ikke et vitenskapelig organ som sjekker vitenskapelig troverdighet (Gardner, 2002b). I tillegg imøtegår han kritikken som påpeker at PAS ikke er med i DSM-IV med at det ikke forelå nok forskning på PAS ved siste revisjon til å kunne inkludere det. Videre mener han at det nå foreligger mer enn nok forskning som støtter PAS, slik at inkludering vil skje ved neste revisjon (Gardner, 2002b). Dette er en mulighet, men Gardner's konklusjon er nok forhastet, da han ikke kan vite dette på forhånd. DSM er ikke en test på om en lidelse finnes uansett, så det sier lite om PAS er reelt eller ikke, mener Warshak (2006).

15.2. Validitet og reliabilitet

PAS er enda ikke underbygget (Zirogiannis, 2001). Det finnes ikke et valid og reliabelt mål på PAS, eller på atferd programmerende foreldre tyr til for å fiendtliggjøre barna mot den andre forelderen (Baker & Darnall, 2006). Dette betyr at mange har tatt utgangspunkt i variabler, som ikke har stadfestet validitet og reliabilitet i utgangspunktet, og har forsket på, vitnet i retten eller skrevet om variabler som om dette var tilfellet. Et eksempel er artikler om hvordan PAS skal behandles i terapi. Alt dette kan ha fått eller vil kunne få alvorlige konsekvenser. Hvis man bruker eksempelet som ble nevnt for å illustrere, vil det å bruke disse artiklene som

grunnlag for å behandle noen, kunne føre til at mange får feilaktig og muligens skadelig behandling.

Det pågår for tiden en debatt angående validitet og reliabilitet til PAS. En faktor som bidrar til debatten rundt PAS er mangelen på nok empirisk data. Majoriteten av bøker og artikler om PAS er teoretisk og/eller deskriptiv (Baker & Darnall, 2006). Det er kun Gardners og andres ekspertutsagn som finnes som støtte for PAS (Kelly & Johnston, 2001).

Både Gardner og Kelly & Johnston har lister med symptomer på det de beskriver som det fiendtliggjorte barnet. Ingen av dem har fått verifisering av empirisk forskning når det gjelder reliabilitet. Mangel på studier sier ikke noe om reliabilitet, det betyr bare at det ikke er klargjort ennå (Warshak, 2006).

Det finnes en studie som har tatt for seg reliabilitetsvurdering av PAS. Dette er Rueda (2004). Han beskrev funn i sitt studie som han mener oppsummerer selve essensen i fenomenet rundt PAS. Han sendte ut skjema med kasus som skulle vurderes til et stort antall praktiserende helsepersonell som var i befatning med relevante barnefordelingssaker i sin praksis. Resultatet viste en mangel på enighet om PAS er reelt eller ikke blant helsepersonell. Det viste også en stor enighet om aspektene ved PAS blant de som er enige om at PAS er reelt og har en forståelse for PAS. Videre belyses behovet for å definere og etablere PAS som en universell kategori. Det siste funnet reflekterer diskusjonen rundt om det er PAS, PA eller ingen av delene. Reliabilitet på symptomene og PAS som diagnose var altså høy, da de fleste vurderingene av kasusene samsvarte med hverandre. I tillegg fant studiet test/retest reliabilitet. Dette studiet er bare begynnelsen for å kunne si noe om reliabilitet (Warshak, 2006).

En studie som sier noe om validiteten til PAS er Baker (2006). 40 voksne mente at de ble utsatt for fiendtliggjøring som barn, noe som gir ”face validity” (ser riktig ut på overflaten for en observatør) til PAS.

Videre kan man nevne Burrill (2006), som støtter eksistensen av PAS. Hun fant en statistisk sammenheng mellom sinne hos programmerende foreldre, og barns fiendtlighet mot fiendtliggjort forelder.

Det som trengs for å underbygge validiteten til PAS er forskning som fokuserer på barn i skilsmisser med høy konflikt, som blir manipulert av en forelder til å danne et negativt syn på den andre forelder. Fremtidig forskning burde forsøke å klargjøre antall, og kombinasjonene av faktorer, som mest effektivt skiller mellom ulike typer fiendtliggjøring. Dette vil vise oss om fiendtliggjøring er rimelig eller urimelig i lys av det tidligere forholdet mellom forelder og barn. I tillegg vil det forklare om barnet er påvirket av den foretrukne forelder eller om fiendtliggjøringen er utviklet uavhengig hos barnet som en respons til situasjonen med familiekonflikt (Warshak, 2006).

Dette vil hjelpe med å klassifisere barn mer presist og redusere muligheten for feil diagnostisering av patologisk fiendtliggjøring. I tillegg vil det løse kontroverser rundt hvordan man skal danne begreper rundt patologisk fiendtliggjøring (Warshak, 2006).

15.3.En alvorlig form av barns normale respons

I Dunne & Hedrick’s (1994) studie var det svært stor variasjon i alvorlighetsgraden av symptomene på PAS. De spør seg om det ikke er slik at noen elementer av PAS er tilstede i ulik grad i flesteparten av familier som gjennomgår skilsmisser. Da alle familiene i deres kasuser var involvert i intens konflikt etter skilsmisse utformet de også en hypotese om at

symptomene kanskje er en alvorlig form for en psykologisk respons, vanlig hos barn med foreldre som skiller seg, og at PAS dermed ikke burde klassifiseres som eget syndrom.

15.4. En reformulering

Kelly & Johnston (2001) kritiserer Gardner's (1998) beskrivelse av PAS. De oppsummerer kritikken med at det er en mangel på empirisk støtte, at beskrivelsen av den programmerende forelderens som årsak alene er forenklet og det er også en feil bruk av PAS-terminologi på mange ulike fenomener man ser i barnefordelingssaker (Kelly & Johnston, 2001). Gardner's svar på denne kritikken blir behandlet i det følgende. Kelly & Johnston (2001) mener at det er mange saker hvor fiendtliggjøring dukker opp, men foreslår en reformulering hvor man fokuserer på barnet heller enn den programmerende forelder. Barnet blir nå det primære fokus, og utgangspunkt for utredning av etiologi. Med barnet som utgangspunkt tar man en tilnærming hvor man ser på hele rammeverket rundt barnet, med alle faktorer som påvirker det.

Selv om etiologien til Kelly & Johnston og Gardner er ulik, identifiserer de i hovedsak den samme gruppen barn (Bernet, 2006).

Støtte til både Gardner og Kelly & Johnston kommer fra Baker (2006). Hun fant i sitt studie av 40 voksne som hadde blitt fiendtliggjort som barn resultater som støtter Gardner's definisjon. Programmerende forelder hadde en atferd som passet med det Gardner beskriver, slik som for eksempel svartmaling. I tillegg fant hun resultater som støtter Kelly & Johnston's definisjon. PAS forekom i intakte familier i tillegg til i familier involvert i barnefordelingssaker. Noen foreldre spiller en rolle i sin egen fiendtliggjøring og det var i de

fleste av familiene foreldre med alkoholisme, personlighetsforstyrrelser og dårlig atferd mot barna.

Støtte til Kelly & Johnston kommer også fra Monè & Biringen (2006), som fant at fiendtliggjøring er relatert til dårlig forhold mellom foreldre og barn, og har sterkere sammenheng med konfliktnivå hos foreldre enn med om foreldrene lever atskilt.

Dunne & Hedrick's (1994) funn fra kasusstudier støtter Gardner. De fant at PAS hovedsakelig stammer fra patologien til den programmerende forelderen, og den forelderens forhold til barnet. Studiet deres indikerer at PAS ikke tyder på feil hos den fiendtliggjorte forelderen, eller hans/hennes forhold til barnet.

Gordon, Stoffey & Bottinelli (2008) fant resultater i sitt studie av MMPI-resultater på foreldre til fiendtliggjorte barn som støtter Gardner i hans definisjon av den kritiske rollen til programmerende forelder. De støtter også Kelly & Johnston delvis, da mødre som var fiendtliggjorte bidro litt til situasjonen selv.

15.5. Kritikk av Gardner og PAS

Den mest omfattende kritikk av PAS og av Gardner's metodebruk kommer fra Bruch (2001). Bruch (2001) påpeker at selv om Gardner har nevnt at PAS ikke gjelder i tilfeller hvor mishandling faktisk er tilstede, retter han fokus på om barnet eller den foretrukne forelderen lyver, ikke på om den fiendtliggjorte forelderen kanskje har oppført seg på en måte som kan forklare barnets motvilje. PAS drar dermed oppmerksomheten vekk fra den potensielt farlige atferden til den fiendtliggjorte forelderen, og fokuserer på muligheten for at den forelderen som prøver å beskytte barnet muligens lyver og forvrenger barnets meninger. Det ligger også

en potensielt stor fare i at Gardner advarer mot at terapeuter som tror på slike beskyldninger selv er en del av problemet, og ikke må tas alvorlig.

Lorandos (2006) bestrider dette. Det er ikke riktig at når PAS nevnes fører dette til at man begynner å fokusere på den som beskylder istedenfor den som blir beskyldt. Påstander om seksuelt misbruk fører derimot til restriksjoner mot den som blir beskyldt, da man foretrekker feile på denne måten heller enn å ta sjansen på at et barn har kontakt med en som misbruker det. Det er heller ingenting som antyder at Gardner mener at det er bevis på en falsk beskyldning når forelder med daglig omsorg søker profesjonell hjelp for å beskytte barnet (Lorandos, 2006).

Kritikk av PAS har konsentrert seg rundt to hovedpunkter, ifølge Kopetski (2006). Det ene er at Gardner har fokusert for mye på den programmerende forelder som årsak til barnets fiendtliggjøring (som sett hos Kelly & Johnston (2001), og det andre er at Gardner's anbefaling av endring i omsorgssituasjonen i de alvorligste tilfellene er overilt (Kopetski, 2006). Kopetski (2006) påpeker at Gardner faktisk også mente at det var flere årsaker til fiendtliggjøring, da han mener kombinasjonen av barnets egne bidrag og forelderens programmering er det som skaper PAS. Hun mener at Gardner og hun selv tar hensyn til mange av de faktorene andre kritiserer dem for å ikke ta hensyn til. Dette beskriver også Gardner (2004b). Han mener at også andre faktorer kan bidra til fiendtliggjøringen, men den primære årsaken er fremdeles den programmerende forelder. Hvis andre årsaker enn programmering er hovedgrunlaget for fiendtliggjøring, er det ikke snakk om PAS. Alle fiendtliggjorte barn har ikke en programmerende forelder. Det er en subkategori av fiendtliggjorte barn som har dette. Når dette er tilfelle er det nyttig å karakterisere det slik (Gardner, 2004b).

Når det gjelder Kelly & Johnston's kritikk om at mange misbruker PAS-diagnosen, og at man dermed ikke burde bruke den, svarer Gardner at dette er ulogisk. Gardner aksepterer at PAS blir misbrukt, men mener at man ikke kan skylde misbruk av en diagnose på diagnosen eller den som har foreslått den (Gardner, 2004b).

I tillegg setter Bruch (2001) søkelys på Gardners oppfatning om at man i alvorlige tilfeller av PAS burde vurdere overføring av omsorg for barnet til den fiendtliggjorte forelder. Hun kritiserer omplassering ettersom dette kan være skadelig for barnet, selv i tilfeller med PAS. Barnet burde ikke fjernes fra sine kjente omgivelser og den forelder de stoler på. Bruch mener også at PAS har ført til at man gir omsorg tilbake til mishandlende foreldre, og kutter barnets kontakt med den eneste som kan hjelpe (Bruch, 2001).

Den feilen Bruch beskriver, å gi omsorg for barnet til den mishandlende forelder, gir hun dårlige referanser for, da kildene er en støttegruppe for mødre og en artikkel i en avis (Lorandos, 2006). I tillegg påpeker Kopetski (2006) at overdragelse av daglig omsorg kun skal skje i sjeldne tilfeller, ifølge Gardner. Hun mener at enhver ansvarlig evaluering ville konkludert med det samme, uavhengig av deres syn på PAS, siden disse foreldrene er mentalt forstyrret. Man kan også la være å gjøre det i tilfeller hvor også den fiendtliggjorte forelder har dårlige foreldreferdigheter. Gardner (2004b) beskrev at å redusere samvær eller overføre daglig omsorg er virkemidler man kan ta i bruk i alvorlige tilfeller for å beskytte barnet. Han understreker at dette ikke er noe han automatisk anbefaler. Spørsmålet om overføring av omsorg er basert på hvor sterkt symptomnivået til den programmerende forelder er, ulikt diagnostisering av PAS, som baserer seg på symptomnivået til barnet. Hvis den programmerende forelderens forsøk på å fiendtliggjøre barnet er ekstreme, kan virkemidler

som omhandler omsorg for barnet igangsettes. Som regel anbefaler han at omsorg blir hos den programmerende forelder, men at advarsler om sanksjoner kan gis for å stoppe denne atferden (Gardner, 2004b).

Bruch (2001) mener det er en mengde feil i teorien om PAS. Hun trekker frem Gardners beskrivelse og sammenligning av barnets reaksjon på skilsmisse og konflikt med psykose (delt psykotisk lidelse). Ved å gjøre dette glemmer Gardner voksne og barns sinte følelser ved skilsmisse, og ofte upassende reaksjoner, som allikevel er helt forutsigbare. Han påstår også at psykoser oftest sees hos små barn, noe som er i motsetning til hva litteraturen beskriver om andel psykoser i ulike aldersgrupper (Bruch, 2001).

At delt psykotisk lidelse er sjeldent i den generelle populasjonen, og enda sjeldnere hos yngre barn, er ikke et motargument mot Gardners påstand om at dette forekommer hos barn med alvorlig PAS og deres programmerende foreldre (Lorandos, 2006). For det første har Gardner lang erfaring som barnepsykiater, og han burde derfor klare å se forskjellen på denne lidelsen og vanlige reaksjoner på skilsmisser. Bruch gir ingen referanse på at han ikke skal kunne klare dette. I tillegg har hun misforstått Gardners beskrivelse. Gardner mente at delt psykotisk lidelse skjedde oftere i alvorlig PAS enn i den vanlige befolkningen, men at alvorlig PAS er svært sjeldent (Lorandos, 2006).

Påstanden om delt psykotisk lidelse hos barn med alvorlig PAS er et eksempel på en annen kritikk Bruch (2001) kommer med. Gardner kommer med mange påstander som han ikke underbygger med data (Bruch, 2001). Et annet eksempel på dette er at Gardner påstår at beskyldninger om seksuelt misbruk ofte er falske i barnefordelingssaker, uten å underbygge dette (Bruch, 2001).

Gardner (1998) har ikke påstått at beskyldninger om seksuelt misbruk som oftest er falske i barnefordelingssaker, han har beskrevet at slike falske beskyldninger er mer sannsynlig i slike saker. Det er riktig at han ikke underbygger dette med annet en sin egen kliniske observasjon.

Denne beskrivelsen fra Gardner er blitt gjenstand for sterk kritikk, fra blant andre Faller (1998). Kopetski (2006) mener Gardner's store "synd" var å utfordre enkeltes syn på at beskyldninger om seksuelt misbruk alltid er sanne fordi barn aldri lyver om dette. Dette er en av grunnene til den store motstanden mot PAS (Kopetski, 2006).

Bruch (2001) påstår at Gardner i alvorlige saker mener at det er fare for at forholdet til den fiendtliggjorte forelderen er skadet for alltid hvis man ikke griper inn umiddelbart. Dette er overdrevet i følge henne, da de fleste tilfeller ordner seg etter hvert som barnet blir modent. Kilden hun bruker er Johnston (2003) (er i referanselisten).

At Gardners mening om at daglig omsorg bør overføres, kritiseres på det grunnlag at det løser seg selv, er feilaktig. Bruch's referanse snakker om milde tilfeller av PAS, mens Gardner bare anbefaler det i noen alvorlige tilfeller (Lorandos, 2006).

Fordi barnefordelingssaker med sinte foreldre og problemer med besøksretten er så vanlig, vil mange kjenne igjen disse følelsene i Gardner's beskrivelse av PAS. Dette kan være en grunn til at så mange ukritisk har akseptert PAS, ifølge Bruch (2001). Mangelen på analyse og streng vitenskapelig metode mange har vist er bekymringsfullt. Dette har ført til at det man kan kalle pseudovitenskap har fått påvirke barnefordelingssaker (Bruch, 2001).

Andre årsaker til den brede aksepten kommer fra Gardner selv. Bruch (2001) mener det er en feilaktig oppfatning om at Gardner er fulltidsprofessor ved et prestisjefullt universitet (Columbia). På grunn av denne auraen av ekspertise er det få som mistenker at hans arbeid for det meste er publisert av hans eget selskap, at det mangler vitenskapelig styrke, og at de fleste universitets- og forskningsbibliotek ikke inneholder hans arbeid. Gardner promoterer seg selv som ekspert på sin egen webside, han får henvisninger fra støttegrupper for fedre og gir utdanningskurs for profesjonelle. Han utgir artikler uten henvisninger, og ofte henviser han kun til seg selv (Bruch, 2001).

Kritikk som har kommet om at Gardner's bøker er utgitt av han selv overser at han har gitt ut flere bøker og fagfellevurderte artikler hos andre enn seg selv (Gardner, 2004b).

En oppsummering av Bruch's (2001) kritikk sier at barns motvilje og vegring mot å besøke forelderen uten daglig omsorg sannsynligvis kan forklares bedre uten bruk av Gardner's teori. PAS har verken en logisk eller vitenskapelig basis. PAS blir avvist av ansvarlige vitenskapelig personell og mangler et grunnlag i psykologisk teori og forskning.

En annen kritiker av Gardner er Emery (2005). Som vitenskapsmann er Emery provosert av misforståelser, feilaktig logikk og drastiske påstander i Gardners artikkel utgitt i 2004 som svar på kritikk fra Kelly & Johnston (finnes i referanselisten som Gardner, 2004b). Gardner skriver med en sterk overbevisning som gjør at Emery er bekymret for at noen blir mer overbevist av tonen enn av substansen i argumentene. Retorikk er et verktøy for å finne sannheten i rettsalen, men ikke i vitenskap, påpeker han. Emerys artikkel (2005) baseres også på retorikk, men han påpeker at reglene i vitenskap er helt klare, byrden med å bevise validiteten til PAS ligger hos den som legger frem hypotesen, altså Gardner (Emery, 2005).

Dette betyr at Gardner kan legge frem sin hypotese om PAS, men at den ikke burde bli trodd før man har bevist at den stemmer (validitet og reliabilitet over rimelig tvil) med vitenskapelig forskning (Emery, 2005). Bare én artikkel, av Gardner selv, har prøvd seg på statistisk analyse av PAS. Det har heller ikke vært noen uavhengige, objektive eller offentlige replikasjoner av Gardners påstander, noe Gardner innrømmer selv (Emery, 2005). Dette stemmer, i Gardner (2004b) beskriver Gardner samme situasjon. Gardner legger derimot til at empirisk verdi kan ligge i kasstudier, og at man ikke kan vente med å anvende PAS-diagnosen til alle studiene man behøver er gjennomført. Det er PAS-barn som lider nå, og disse må få den hjelpen de trenger, uten å måtte vente til en fjern gang i fremtiden hvor man har klart å gjennomføre nok studier. Han mener at de fleste av diagnosene i DSM-IV ikke har vært gjenstand for validitet eller interater reliabilitetsstudier. De har blitt akseptert basert på pasientobservasjoner (Gardner, 2004b). Dette imøtekommer kritikken om mangel på empirisk støtte.

Det er altså mulig at Gardner's ideer en dag vil vise seg å stemme, men vitenskapens regler sier at i mellomtiden må man se på PAS som udokumentert. Enhver som presenterer PAS som om det er støttet av vitenskap har enten misforstått vitenskapelige regler eller hvordan samling av vitenskapelig evidens fungerer (Emery, 2005).

Selv om kasstudier er et utgangspunkt for utvikling av kreative hypoteser kan de ikke bekrefte hypoteser. Hvis hypotesen er god, bør man finne empiriske metoder for å bevise hypotesen. Dette gjelder også de som har lagt frem hypotesen om PAS (Emery, 2005). Dunne & Hedrick, (1994) har påpekt at Gardners beskrivelser bare er anekdoter. Til tross for denne kritikken er Emery (2005) klar på at han verdsetter klinisk innsikt og erfaring, også Gardners. Hans egen erfaring tilsier at det er noen ekstremt sinte foreldre som fiendtliggjør barn fra den

andre forelderen. Han har også erfart at noen selvopptatte foreldre bruker argumentet om fiendtliggjøring for å klandre sine eks partnere for resultatene av sin egen ignorering av barna.

Å sette pris på erfaring, innsikt og utdannelse hos profesjonelle er positivt, og man burde gi ekstra oppmerksomhet til eksperters hypoteser. **Man kan allikevel ikke se bort fra vitenskapelige regler selv om det er en respektert autoritet som kommer med påstander om sannheten til sine ideer (Emery, 2005).**

Når man er i omstendigheter uten klar veiledning, som "barnets beste" - kriteriet i praksis blir, har dommere forståelig nok henvendt seg til eksperter for råd og veiledning for å treffe sine avgjørelser. Derfor forekommer det også ofte at noen eksperter som svarer på disse henvendelsene, selv om de ikke har noe virkelig svar, eller selv om det ikke finnes noe svar. PAS-konseptet er sannsynligvis en hypotese som det er verdt å undersøke nærmere, men det er ikke et svar før man har objektive, offentlige og uavhengige vitenskapelige undersøkelser. Disse undersøkelsene bør være basert på reproduserbar datainnsamling, ikke kasusstudier. Inntil da kan eksperter si at de mener at et barn er offer for intensjonell fiendtliggjøring av den ene forelderen, men da bør de legge til at det ikke er noe vitenskapelig bevis som kan underbygge disse kliniske inntrykkene (Emery, 2005). Gardner (1998) mener – som er påpekt tidligere i oppgaven - at man gjør en tabbe ved å ikke kalle det de ser for PAS, da det kan gi innsikt i både prosess og behandling. Å vente vil være til skade for mange familier.

15.6. Bruken av ordet syndrom

Selv om det er vid aksept av fenomenet med patologiske fiendtliggjorte barn, har bruken av terminologien syndrom skapt opphetet debatt (Warshak, 2006). Å bruke medisinsk terminologi på atferd i familiesystem gjør at PAS tiltrekker seg kritikk fra flere hold (Kelly &

Johnston (2001). Noen klinikere foretrekker bruken av parental alienation, mens andre begrenser seg til beskrivelsen av atferd og unngår bruken av ordet syndrom. En bekymring rundt bruken av ordet syndrom er at det gir en legitimitet og et inntrykk av etablert status som er mer passende etter at omfattende forskningsarbeid er gjort. Bruken av ordet syndrom kan altså gi retten inntrykk av høyere vitenskapelig basis enn det har (Warshak, 2006).

Emery (2005) og Ziogiannis (2001) gir også uttrykk for dette. Å kalle noe et syndrom gjør det ikke mer vitenskapelig, og å gi noe et navn gjør ikke at det stemmer mer av den grunn (Emery, 2005). Plasseringen av ordet syndrom på slutten av noe som beskriver atferd gir inntrykk av falsk vitenskapelig objektivitet (Ziogiannis, 2001).

Et annet tankekors knyttet til bruken av ordet syndrom i rettslig sammenheng er at når et ekspertvitne legger frem en samling av symptomer kan retten dra den slutningen at dette stammer fra en spesifikk kausal hendelse, selv om man ikke har uavhengig verifisering av at dette er tilfelle. Når det gjelder PAS vil dette kunne bety at når man ser atferdskarakteristikker hos barnet som stemmer med fiendtliggjorte barn, så trekker man den slutningen at det må stamme fra programmering fra en forelder. Dette er misbruk av PAS, da en må verifisere at det foreligger negativ påvirkning fra den foretrukne forelderen for å kunne diagnostisere PAS. Før man har klart å komme frem til forskjellen på barn som er utsatt for programmerende atferd og de som ikke er det, kan man ikke trekke slutninger kun ut fra tilstedeværelse av fiendtlighetssymptomer (Warshak, 2006).

Et annet moment man kan trekke frem er at selv om symptomene beskrives som å ligge hos barnet, ligger et av hovedpremissene for om det er PAS eller ikke hos en forelder. Spørsmålet blir da om programmerende atferd blir et hovedsymptom i seg selv, og om man da kan kalle det et syndrom hos barnet?

O'Leary & Moerk (1999) konkluderer med at det ikke er noen syndromer som er relatert til fiendtliggjørende atferd. De mener likevel at Gardner og andre har kommet med viktige kliniske observasjoner på dette. Disse observasjonene mener de kan være byggesteiner i empirisk vurdering av det klinikere og advokater har observert i mange tiår. Man burde kartlegge disse atferder og finne ut hvordan de er relatert til hverandre.

Gardner står fast ved at PAS er et syndrom, da han mener PAS består av en klynge symptomer med samme underliggende årsak (Gardner, 1998; Gardner, 2004b). Han er enig i at interater reliabilitetsstudier må til for å avslutte uenigheten rundt bruken av ordet syndrom. Samtidig mener han at de som påstår at man ikke kan bruke denne betegnelsen før slike studier har blitt gjennomført holder PAS til en høyere standard enn de fleste diagnosene som allerede er innlemmet i DSM-IV.

16. Konklusjon

Gardner har kommet med en hypotese på basis av sin kliniske erfaring. Klinisk erfaring er et viktig vitenskapelig verktøy i psykologi. Hypotesen om PAS er det mange som kjenner seg igjen i, og den har allerede generert opphetet diskusjon. Dette gir grunn til å basere fremtidig forskning på beskrivelsen av PAS, da vitenskap alltid må begynne et sted.

PAS-hypotesen er altså nyttig vitenskapelig og den er også nyttig i praksis ved at han setter fokus på et fenomen som de fleste er enig i eksisterer, men som enkelte kanskje ikke er klar over. Gardner går imidlertid for langt når han påstår at hypotesen allerede er fakta, uten at han har vitenskapelig grunnlag for dette. Hans hypotese har mange antagelser og påstander som ikke er underbygd av forskning.

På dette tidspunkt virker det som det ikke er nok evidens til å kunne konkludere med at PAS er et syndrom som er anerkjent i vitenskapelig sammenheng.

17. Referanser

Amato, P.R. & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 110 (No.1), 26-46.

Andritzky, W. (2006). The role of medical reports in the development of parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.195-209) Illinois (USA): Charles C. Thomas

APA (2005)

<http://www.apa.org/releases/passyndrome.html>

Bakalar, E. (2006). What motivates parents to indoctrinate their children with parental alienation syndrome? A perspective from the Czech republic. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.302-310) Illinois (USA): Charles C. Thomas

Baker, A. J.L. (2005). The long-term effect of parental alienation on adult children: A qualitative research study. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 289-302.

Baker, A. J.L. (2006). Patterns of parental alienation syndrome: A qualitative study of adults who were alienated from a parent as a child. *The American Journal of Family Therapy*, 34, 63-78.

- Baker, A. J. L. (2006). The power of stories/stories about power: Why therapists should read stories about the parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy*, 34, 191-203.
- Baker, A. J.L., & Damall, Douglas C. (2007). A construct study of the eight symptoms of severe parental alienation syndrome: A survey of parental experiences. *Journal of Divorce and Remarriage*, 47, 55-75.
- Baker, A. J. L., & Darnall, Douglas. (2006). Behaviours and strategies employed in parental alienation: A survey of Parental experiences. *Journal of Divorce and Remarriage*, 45 (1/2), 97-124.
- Barne og familiedepartementet. NOU. (1998). Barnefordelingsaker – Avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted, 17.
- Bender, W.N. (1994). Joint custody: The option of choice. *Journal of Divorce and Remarriage*, 21, 115-131.
- Bernet, W. (2006). Sexual abuse allegations in the context of child custody cases. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.242-264) Illinois (USA): Charles C. Thomas.
- Bricklin, B. & Elliott, G. (2006). Psychological test-assisted detection of parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.264-276) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Bruch, C.S. (2001). Parental alienation syndrome and parental alienation: Getting it wrong in child custody cases. *Family Law Quarterly*, 35 (No.3), 527-552.

Burrill, J. (2006). Descriptive statistics of the mild, moderate and severe characteristics of parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.49-56) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Campbell, T. W. (2005). Why doesn't parental alienation occur more frequently? The significance of role discrimination. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 365-377.

Cherlin, A.J., Chase-Lansdale, P.L. & McRae, C. (1998). Effects of parental divorce on mental health throughout the life course. *American Sociological Review*, 63 (No.2), 239-249

Domstol.no, 2009

http://www.domstol.no/DAtemplates/Article_3103.aspx?epslanguage=NO

Donner, M.B. (2006). Tearing the child apart. *Psychoanalytic Psychology*, 3, 542-553.

Dunne, J.E. & Hedrick, M. (1994). The parental alienation syndrome. *Journal of Divorce and Remarriage*, 21, 21-38.

- Ellis, E.M. (2005). Help for the alienated parent. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 415-426.
- Sandberg, K. (2008). Saksbehandlinga i saker om foreldreansvaret, om kvar barnet skal bu fast og om samvær. I Lødrup, P., Kaasen, K., & Tjomsland, S (Eds.), Norsk lovkommentar (pp. 1301-1309) Oslo: Gyldendal.
- Emery, R.E. (2005). Parental alienation syndrome: Proponents bear the burden of proof. *Family Court Review*, 43 (No.1), 8-13.
- Everett, C.A. (2006). Family therapy for parental alienation syndrome: Understanding the interlocking pathologies. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.228-241) Illinois (USA): Charles C. Thomas.
- Faller, K.C. (1998). The parental alienation syndrome: What is it and what data support it?. *Child Maltreatment*, 3 (No.2), 100-115.
- Gardner, R.A. 1998. *The parental alienation syndrome* (2nd ed.). New Jersey, USA: Creative Therapeutics, INC.
- Gardner, R.A. (1999a). Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse-neglect. *The American Journal of Family Therapy*, 27, 97-107.

Gardner, R.A. (1999b). Family therapy of the moderate type of parental alienation syndrome.

The American Journal of Family Therapy, 27, 195-112.

Gardner, R.A. (2002a). Denial of the parental alienation syndrome also harms women. *The*

American Journal of Family Therapy, 30, 191-202.

Gardner, R. A. (2002b). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: Which diagnosis

should evaluators use in child custody disputes? *The American Journal of Family*

Therapy, 30, 93-115.

Gardner, R.A. (2003). Does DSM-IV have equivalents for the parental alienation syndrome

(PAS) diagnosis?. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 1-21.

Gardner, R. A. (2004a). The relationship between the parental alienation syndrome (PAS) and

the false memory syndrome (FMS). *The American Journal of Family Therapy*, 32, 79-99.

Gardner, R.A. (2004b). Commentary on Kelly & Johnston's "The alienated child: A

reformulation of parental alienation syndrome". *Family Court Review*, 39 (Nr.3), 611-

621.

Gardner, R.A. (2006a). Future predictions on the fate of pas children: What hath alienators

wrought? In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook*

of parental alienation syndrome (pp.179-195) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

- Gardner, R.A. (2006b). The parental alienation syndrome and the corruptive power of anger. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.33-49) Illinois (USA): Charles C. Thomas.
- Gordon, R. M., Stoffey, R., & Bottinelli, J. (2008). MMPI-2 findings of primitive defenses in alienating parents. *The American Journal of Family Therapy*, 36, 211-228.
- Gottlieb, D.S. (2006). Parental alienation syndrome- An Israeli perspective: Reflections and recommendations. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.90-108) Illinois (USA): Charles C. Thomas.
- Johnston, J.R. (2003). Parental alignments and rejection: An empirical study of alienation in children of divorce. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 31, 158-170.
- Kelly, J.B. (1988). Longer-term adjustment in children of divorce: Converging findings and implications for practice. *Journal of Family Psychology*, 2 (No.2), 119-140.
- Kelly, J.B. (2007). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process*, 46, 36-52.
- Kelly, J.B. & Johnston, J.R. (2001). The alienated child. A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39 (No.3), 249-266.

Kopetski, L.M. (2006). Commentary: Parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), The international handbook of parental alienation syndrome (pp.378-391) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Kopetski, L.M., Rand, D.C. & Rand, R. (2006). Incidence, gender, and false allegations of child abuse: Data on 84 parental alienation cases. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), The international handbook of parental alienation syndrome (pp.65-71) Illinois (USA): Charles C. Thomas

Lov 1981-04-08 nr 07: Lov om barn og foreldre (barnelova). Barneloven § 56

Lov 1981-04-08 nr 07: Lov om barn og foreldre (barnelova). Barneloven § 48

Lov 1981-04-08 nr 07: Lov om barn og foreldre (barnelova). Barneloven § 31

Lorandos, D. (2006). Parental alienation syndrome: Detractors and the junk science vacuum. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), The international handbook of parental alienation syndrome (pp.397-419) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Lowenstein, L.F. (2006). The psychological effects and treatment of the parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), The international handbook of parental alienation syndrome (pp.292-302) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

- Major, J.A. (2006). Helping clients deal with parental alienation syndrome. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.276-275) Illinois (USA): Charles C. Thomas.
- Monè, J.G. & Biringen, Z. (2006). Percieved parent-child alienation: Empirical assessment of parent-child relationships within divorced and intact families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 45, 131-156.
- O'Leary, K.D. & Moerk, K.C. (1999).Divorce, children and the courts: Evaluating the use of parental alienation syndrome in custody disputes. *Expert Evidence*, 7, 126-146.
- Det Kongelige Barne- og Familiedepartement (2004). Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn.
- Rueda, C. (2004). An inter-rater reliability study of parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy*, 32, 391-403.
- Rønbeck, K. (2004) . Fra konflikt til forsoning barnefordeling i et rettsbasert forsøksprosjekt. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 4, 275-281
- Rønbeck, K.(2006). Foreldre i konflikt: Forhandlingsbasert sakkyndighetsarbeid etter barneloven. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 4, 338-346.
- Sirkin, M.I. (1990). Cult involvement: A systematic approach to assessment and treatment. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 27, 116-123.

Sjögren, L.H. (2006). Pas in compulsory public custody conflicts. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.131-153) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Spruit, E., Eikelenboom, B., Harmelin, J., Stokkers, R., & Kormos, H. (2005). Parental alienation syndrome (PAS) in the Netherlands. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 303-317.

SSB (2009a)

<http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/index.html>

SSB (2009b)

<http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/fig-2009-02-19-02.html>

SSB (2009c)

http://statbank.ssb.no/statistikbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=05703

Turkat, I.D. (1994). Child visitation interference in divorce. *Child Psychology review*, 14 (No.8), 737-742.

Vassiliou, D., & Cartwright, G. F. (2001). The lost parents' perspective on parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy*, 29, 181-191.

Warshak, R. A. (2000). Remarriage as a trigger of parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy*, 28, 229-241.

Warshak, R.A. (2006). Social science and parental alienation: Examining the dispute and the evidence. In R.A. Gardner, R.Sauber & D.Lorandos (Eds.), *The international handbook of parental alienation syndrome* (pp.352-372) Illinois (USA): Charles C. Thomas.

Zirogiannis, L. (2001). Evidentiary issues with parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39 (No.3), 334-343.

18. Appendix

TABLE 1. Differential Diagnosis of the Three Types of Parental Alienation Syndrome (PAS)

	Mild	Moderate	Severe
Primary symptomatic manifestations			
The campaign of denigration	Minimal	Moderate	Formidable
Weak frivolous, or absurd rationalizations for the deprecation	Minimal	Moderate	Multiple absurd rationalizations
Lack of ambivalence	Normal ambivalence	No ambivalence	No ambivalence
The independent thinker phenomenon	Usually absent	Present	Present
Reflexive support of the alienating parent in the parental conflict	Minimal	Present	Present
Absence of guilt	Normal guilt	Minimal to no guilt	No guilt
Borrowed scenarios	Minimal	Present	Present
Spread of the animosity to the extended family and friends of the alienated parent	Minimal	Present	Formidable, often fanatic
Additional differential diagnostic considerations			
Transitional difficulties at the time of visitation	Usually absent	Moderate	Formidable, or visit not possible
Behavior during visitation	Good	Intermittently antagonistic and provocative	No visit, or destructive and continually provocative behavior throughout visit
Bonding with the alienator	Strong, healthy	Strong, mildly to moderately pathological	Severely pathological, often paranoid bonding
Bonding with the alienated parent prior to the alienation	Strong, healthy, or minimally pathological	Strong, healthy, or minimally pathological	Strong, healthy, or minimally pathological

Gardner (2004a)

TABLE 2. Differential Treatment of the Three Types of Parental Alienation Syndrome (PAS)

	Mild	Moderate	Severe
Legal approaches	Court ruling that primary custody shall remain with the alienating parent	<p>Plan A (Most Common)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Court ruling that primary custody shall remain with the alienating parent 2. Court appointment of PAS therapist 3. Sanctions: <ol style="list-style-type: none"> a. Post a bond b. Fines c. Community service d. Probation e. House arrest f. Incarceration <p>Plan B (Occasionally necessary)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Court ruling that primary custody shall be transferred to the alienated parent 2. Court appointment of PAS therapist 3. Extremely restricted visitation by the alienating parent, monitored to prevent indoctrinations 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Court ruling that primary custody shall be transferred to the alienated parent 2. Court-ordered transitional site program
Psychotherapeutic approaches	None usually necessary	Plans A and B Treatment by a court-appointed PAS Therapist	Transitional site program monitored by court-appointed PAS therapist

Gardner (2004a)

DET KONGELIGE
BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT

Marianne Kjellnø
arkana82@yahoo.com

Deres ref

Vår ref
200901009-/ELUS

Dato
13.05.2009

Forespørsel om informasjon om barnefordelingssaker ifm med studie

Vi viser til din forespørsel om antall meklinger og barnefordelingssaker i året.

Det ble i 2007 gjennomført i overkant av 17 000 meklinger på årsbasis. Familievernets andel av meklingene var 66 prosent på landsbasis, men varierte sterkt mellom fylkene. Meklingsinstansene har som mål å tilby foreldrene meklings innen tre uker. Kravet ble innfridd i 63 % av sakene på landsbasis (2007 tall). I 2007 ble 42 % av meklingene gjennomført i forbindelse med separasjon og skilsmisse, 26 % i sammenheng med samlivsbrudd mellom samboere og 32 % som meklinger før barnefordelingssak for retten. 24 saker ble sendt tilbake til meklingsinstansene fra domstolene (barneloven § 61 nr. 2). 62 % av alle meklingene i 2007 ble avsluttet etter den første obligatoriske timen, 34 % brukte to til fire timer, mens 3,5 % av foreldrene brukte fem timer eller mer. Foreldre som mekler i forbindelse med separasjon/skilsmisse eller brudd mellom samboere brukte færrest timer. Statistikken gir ikke informasjon om hvor mange av foreldrene som inngår avtale ved hjelp av familievernkontorene/eksterne meklere.

I april 2004 trådte det i kraft nye saksbehandlingsregler for domstolene i barnefordelingssaker som innebærer økt fokus på at saksbehandlingen skal være til barnets beste. De nye saksbehandlingsreglene gir dommeren mulighet til å benytte sakkyndige på en ny og mer fleksibel måte for å hjelpe foreldrene til å komme fram til gode avtaleløsninger. Samtidig ble aldersgrensen for høring av barn senket fra 12 til 7 år. Ordningen ble evaluert av Katrin Koch i 2008 og er lagt ut på følgende nettside:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/2008/evaluering-av-saksbehandlingsreglene-for.html?id=503721

I 2007 kom det inn anslagsvis 2 200 barnefordelingssaker til tingrettene, noe som utgjorde om lag 17 % av alle innkomne sivile saker. Både antallet og andelen barnefordelingssaker for domstolene har økt. Tilsvarende for gjentatte søksmål i samme sak. I St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet framheves det under kap. 841 at det er et mål med flere avtaleløsninger uten bruk av domstolene. Fordelene med dette er at foreldre og barn raskere får ro rundt omsorgssituasjonen uten at konflikten eskaleres og økonomiske hensyn. I budsjettproposisjonen beskrives ulike tiltak som vil bli gjennomført for å nå målet, og det går